

The book cover features a central dark brown horizontal band with the title 'Legendanın izi' in a white, elegant serif font. The background is a light brown wood grain texture, framed by a border of autumn leaves in shades of red, orange, and green. The leaves are scattered around the edges, creating a seasonal and natural aesthetic.

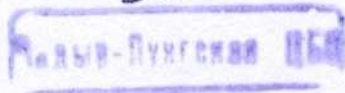
Legendanın izi

N. Baboglu

398(448.91)
3 8.8

Legendanın izi

3619к.0

N. Baboglu

Latin garfıkasına geçirdi: Svetlana Frangu.
Redaktor – korektor: Dr. Gll Karanfil.
İvanna KÖKSAL

Traktörçülük

Hacı Trifunnarı Uşlaylar kömür pek çoktan işleeriz traktörçülüü. Açık maavi boyta "Belarus" traktörümüze kabulectük taı iki yıl geer, ama hüün dı eni gibicı işleer pek kaamil. Nesi var bir dı onu koruyup bakeriz, nice bir didi otıı bakarsın.

Eli Pek sever bizim gık maavi traktörümüze benim küçük oolum Lambucuk taı o şindi dördüncü klessa geçti. Bu yazın, nekadar kanıkaldı bütüdü, hep bizimnän büä kordıydi. Yardım edardı o da, nekadar nahı vardı, biza, ama taı çok zeetardı bizi türlü türlü soñuşları. Belirli bir işleer traktörün üstündü, pencerelerni, kapıları açar, bizi an kismetli sevmelää girardı, açarı oturardı bizimnän yannasık karek hem aydarmık kabilada. Yarınastrynan bana, vardı adeti adasıı birkaç kera o yınasık prujınarı oturardı. Biz artık sinıştıydık Lambuculan, da açarı o yoktu, canımız siloları bu üçük için. O pek şaşardı, nice dı becerikli kullanabilirmişik ralı, bilndü bizimnän dı lafa dursun işleer için, ki deyceydin, o büyük adam, ani maavi traktörçülüük için skola basarıns.

Legendanın izi

Ülkenidü girardı mehanizatorları evinä elmek imää hem azbuçuk dinnenimää. Burada da Lambu biza tak edardı kendi soruşlarınan: "Kim okadar gözäl dizdi bu odarı? Evdän ni getirdiniz bu süc biaz çarpanın hem pek döşeklerdi. Mezaman poçtalyon etäber: su kir ortasına rapışın bunca gareta hem jurnal? Hery tıa türlü baska soruşlar.

Biz annedek cocunı nahı beceribildük, ani bu kolhozumuzun kömür Sovet memleketimizin Çalışması mehanizatorlarını raatı için kullandı. İgin Zera biz dı insana

Traktorculuk

Hacı Trifunnarın Lişkuylan ikimiz pek çoktan işleeriz traktorculuu. Açık maavi boyda “Belarus” traktorumuzu kabulettik taa iki yıl geeri, ama büün dä eni gibicä işleer pek käämil. Nesi var, biz dä onu koruyup bakêriz, nicä bir diri malı bakarsın.

Pek sever bizim gök maavi traktorumuzu benim küçük oolum Lambucuk ta, o şindi dördüncü klassa geçti. Bu yazın, nekadar kanikulda bulundu, hep bizimnän bilä kırdıydı. Yardım edärdi o da, nekadar halı vardı, bizä, ama taa çok zeetlärdi bizi türlü-türlü soruşlarınan. Pek sevärdi silsin traktorun üstünü, pençerelerini, taa yalabık yapınca. Halizdän kismetli sevinmelää girärdi, açan oturardı bizimnän yannaşık kırnak hem aydannık kabinada. Yannaştıynan bana, vardı adeti atlasın birkaç kerä o yımışak prujinalı oturakta. Biz artık sınaştıydık Lambuylan, da açan o yoktu, canımız sıkılırdı bu uşak için. O pek şaşardı, nica ölä becerikli kullanabilirmişik rulü, bilirdi bizimnän ölä lafa dursun işimiz için, ki deyceydin, o büyük adam, ani maasuz traktorculuk için şkola başarmış.

Üülendä girärdik mehanizatorların evinä ekmek imää hem azbuçuk dinnenmää. Burada da Lambu bizä tak edärdi kendi soruşlarınan: “Kim okadar gözäl dizdi bu odayı? Evdän mi getirdiniz bu süt-biaz çarşafları hem pak döşekleri? Nezaman poçtalyon etiştirer şu kır ortasına taşısın bunca gazeta hem jurnal? Hem taa türlü başka soruşlar.

Biz annadırdık çocaa nası beceräbilärdik, ani bu kolhozumuzun hem Sovet memleketimizin çalışması mehanizatorların raatı için, kulturası için. Zerä biz dä insana

deyne koca faydalı iş başarêriz. Lambu bir çala düşünmää varardı da sora yavaşacak dârdi:

- Tâtü, bän da isteerim olayım traktorcu.

- Var kolayı olasin, çocuum, sadä büü hem dä. Hem deerlär yukardan zaabitlär, ani ileri dooru traktorlarda hem hererlerdä biz başlardık mehanizatorluu pek zor, çocuum.

İşidincä bunu, Lambu osaat başlardı genä o soruşlarınınan zeeetlenmää bizi:

- Tâtü, ama niceydi ozaman, açan siz başladıydınız? Hadi söölä! Söölesänä ba-a-a!

Düşündüm, ki yok zararı bilsin bizim uşaklar niceydi başlantısı, nicä biz fukaarä çiftçi uşakları Vasi Sarısamam hem İlişku Gaydarlı, ikişär – üçär rumın şkolasından klasslarlan mehanizator olduk, hem diyl ötää-beeri. Büünnän-büün güüslerimizdä “otliçnik” nişannarı taşıyêriz hem türlü başka nagradalar da. Girişerim şindi bän annatmanın çepindän akıtmaa o geçmiş işleri, bir dä yanımıza toplanıverdi kalabalık, sansan er içindän çıktıydı bunca insan. Toplaşmıştı traktorcular, taliga haydaycılar, saacıyklar hem taa çok başka kolhozçular, ani gelmiştilär mehanizatorların evindeki bufetä geçirmää sosuzluunu bir şişä limonadlan, yaki bir filcan şarapçıklan.

- Da te nasıl sööleerim, - akıttım bän lafımı ötää dooru, - oldu bu işlär bir irmi-irmi beş yıl geeri, 1945-1946-ci yıllarda. Henez cengin ardına bastıydı bir da kıtlık, ani ölä iş yoktu gördüydüü. Da etiştik şindi biz ilkyaza, ani var bir laf zabundan zabun hem yoksuldan yoksul. Bir yanından da lüzımdı kolhozu düzelim, çekettirelim eni yaşamayı, angısını çooyu çiftçilär hiç annayamazdılar. Büün, dostlar, sizin haberiniz dä yok nekadar karsambalık hem baariş kopuştuymdu o günnerdä. En fukaaralar ilkin girärdilär kolhoza. Zenginnergän kimisi girip kolhoza

savaşardılar onu içyanından bozmaa, ama vardı taa da başka duşmannar – kulaklar, ani ayın-vaçık karşı koyardılar eni yaşamaya. Ortanca çorbacılar hep taa geeri çekärdilär – cannarı acırdı vermää kolhoza kannan teer içindä kazanılma ötä-beeri varlıcaklarını... Ama nasıl-nicä gün-gündän kolhoz hep taa kökleşardı.

Tä, butakım karışmalık vakıtta işideriz biz, ani geleceymiş te o öküzsüz puluklar, angısında çiftçi hem kendi atlı gezecek hem dä tarlayı sürececek, ama diyl nicä evelki puluklardı, ani ardlarında lüzımdı çizi içindä yayan örüyäsin, hem mal zabuncasa puluu itiräsin. Yok laf, katın tersinä dönärdi, kötrüm olardın. Belli bişey, butakım zeetli ekmek kazanmak yoktu nasıl bizi uslu tutsun. Çiftçinin fikiri gidärdi ileri, taa iy günnerä, kismetli yaşamaya. Tä neçin biz dä taa küçüktän düşünärdik maşinalaa, ceplerimizdän analarımız etiřtirämezdilär şurupları hem enserleri sıbitmaa. Sayıklardık: tä şindi öküzsüz pulukları biz haydaycez!

Geldi gün ürendik näpmaa, nereyi gitmää dä bizi, o vakıdın gençlerini, yollardılar MTSa. Gideriz biz, ama pek ta umutlanmêêrız, ani etişeez traktoru kullanmaa. Ölä, gideriz kismet denemää. Boşuna laf kalmamış, kismetsäydi bacadan girer içeri. Tä bizim dä kismet, ölä açan o bizimmiş, bizi haylanmadı, bakmadı prosluumuza da kiatsızlımıza da.

Direktor bizi kabul etti kursalara, verdi kartoçka ekmek almaa deyni, erleştik Taraklıda bir tukana konaa da başladık ürenmää. Sevinmeliyimizin ucu yoktu. Kabarırdık, ani biz getireceç gçrülmedik işi küyä.

Bütün MTS-tä vardı on traktor “Universal”, onnari ürenirdik, onnarda da işi çekettirdik. Büün ölä traktor yok, sade Kişinövda muzeydä bir gördüm. Onun tekerlekleri rezinasızdı,

motoru da naazlı hem pek verandı. Kırılmaklar hem bozulmaklar biri-biri ardına olurdular. Kabinası yoktu. İki demir tekerlään arasında bir lom sapın üstündä vardı kapaçı gibi bir oturak, onun üstündä oturardık. Bu oturakta traktorcu benzärdi bir pardi üstündä gargaya, sanırdım ruldä tutulu olmayım, lüzgär erä sıbidacêk. Ama, ne ileyim, bu veran traktorun işi da uymazdı yayan çizi içindä örümeyä. Söleyim bunu da MTS-tä bizi komsomola kabulettilär. Açan bir Pazar evä geldik, takıl bizä Lişkunun mamusu:

- Var mı sizdä akıl, işittim kañtamol girmişiniz? Bu mu sizä kusurdu? Ayırılınca evdän başladınız bozulmaa.

Biz sä bilirdik, ani evdä var nasıl olsun takaza sorulmadık işlär için dä annaştıydık küydä saklayılım, ani artık komsomola geçtik.

- Baa, - derim bän dostumun mamusuna. – Paresa bulü, seni kimseydi yalandırmış.

- Yalandırmış, yalandırmış, - taa pek hızlanardı karı, - savaşmayın torbada kukayı saklamaa. Neçin ozaman Lişku bu sabaa sofraya oturduynan stavrozunu yapmadı?

- Beki unuttu, ba bulü?

- Unuttu, aalem ahmak zerä. Çok sürünmeycek sizin bu yalannêrınız. Açan başlaycêk annınızda buynuz büümää, ozaman saklayamaycêniz.

- Korkma büümeycek, bän kaç komsomol gördüm, birindä da buynuz yoktu.

- Göreceyniz siz! Taptınız şeytanna, şeytan da olacêniz. Sesleyin beni, Paresaydı, bu işlär diil şaka. Brakın taa tez okursaları, zerä, eer taa girmedisaydınız, sizi zoruna sokacêklar o ka(ms)ñtomola.

Ölä da, Paresa bulünun kısmetinä görä, kursamız çok gitmedi. Taa iki aftadan sora artık yollardılar işä – ilkyaz açıldıydı. Ama Lişkunun mamusu ertesi Pazar oolu sofraya oturduynan demiş:

- Yap stavrozunu zerä bir kaşıқта tepeni delärdim!

Sofradan da kalktıynan aaramış saçları içindä, taa çeketmedi mi acaba buynuz büümää.

Bunnar bizim evdeki kahırlarımızdı. Onnarı susmaklan hem saklamaklan ensärdik, ama bizdä iştä başladıydı eni kahırlar: çıkardık kira Lişkuylan bir traktora "Universal" pa(ı)ksaydı may bişey bilmäzdik. Ne veriydi bizä o üç aylık kursalar, açan biz tamamınca rus dilini dä annamazdık, bir yanında da traktor seftä görärdik.

Çıktıynan taa MTS-in aulundan, biz dostumnan giriştik ölä çirkin çekişmää, ki az kaları baş koparalım. Annaşmazdık kim traktoru haydasın. Bän dä istärdim rulü tutmaa, Lişku da. Bitkidä annaştık – diyşilä-diyşilä işleycez. Gidärdik şindi biz kendi başımıza traktorda şneşen bizim küyümüzün kırlarını sürmää, hiç şüpelenmeyräk, taa nelär bizi ilerdä bekleer. Açan MTS-tän ayrıldık bir oniki kilometra, bizim traktor durdu. Ruldä dä taman bela için bän bulundum. Burada, kardaşçıklarım, çeketti bizim ölüm zeetlerimiz. Okadar "islä" bilirdik traktoru, ki çekettirämäzdik onu. Çevirdim bän o ruçkada yarım saat, ter-su içindä kalınca. Sora geçer çevirmää llişku, motor hep ölecä da susêr. Ama çekişmemiz bu arada, nicä yangın tutuşardı. Ne yoktu: türlü süümeklä, takaza, betfa etmeklä, umudu kesmäk hem taa başka işlä. Taa çok düşärdi benim üstümä.

- Olaydık öküzlären, - därdim bän, - şindiyädan bir desyatına süreceydik nezamandan düüneriz bu demir tepesinen. Ne bu iş mi, o hiç yok niedi da çeketsin.

Lişku saydı üfkedän tükürärdi her tarafa hem baarardı:

- Vazgeçtin artık hepsindän traktordan da, hayırız, onmadık! Keşki dä vermeydim rulü senin elinä! Bozdun gözelim maşınayı da şindi geri çekersin a? Dur, çocuum, kurtulmaycan ölä kolay, ilkin ödeycän gosudarstvanın traktorunu, da sora öküzlärä!

- Diyl, diyl, - verilmäzdim bän dä, - ne da olsa sana ödedeçklär. Seni baş koydular unuttun mu, ani dedilär, ki sänsin hepsinä cuvapçı? Bän vardım sana yardımcı, cuvaba yok ne karışayım.

- Aha, ölä mi, , dedi kesen-kes Lişku, - cuvaba karışmêêrsın? Yok bundan buyanı işin traktorun oturaanda, annadın mı? Ama şindi, vazgeç vazgeçmä, hızlanacan MTSä da çaarıverecän incineri, zerä boşuna vakıdı kaybederiz.

- Gitmeycäm, - üfkelenärdim bän, savaşarak kalmayım heptän aylak altına.

- Gidecän, ayı iyilindän mi oynêr? Bänim starşiy, bän sana izin vererim.

Yoktu näbayım “kabaatlıydım”, çekerim bir kopuş MTS-ä. Bir üç saattan sora geleriz incinerin motoçiklasında ikimiz. Adam, açan biler, tezicik çekettirdi motoru hızlı pindi patırdaana da gitti tozu dumana katarak, neçin ki rayonun kırlarında vardı başka da bizçeleyin “mehanizator”.

Da ne sanêrsınız? Neçin bizim traktorun motoru süünmüştü? Bir meret iş – yakıt kranı tıkanmıştı. Biz dä, ahmaklar, okadar aklımız ermemiş açalım onu, ama çevirärdik o ruçkayı gözlerimizä biaz düşüncä...

Açan sesleycilär bunnarı işittilər hepsi başladılar bayıla-bayıla gülmää, sadä benim çocuum Lambu eltenmäzdi gülsün, o, bezbollahi, yınanmazdı, ani bu işlär var aslı.

- Tütü, haliz bu işlär aslı ölämiydi ozamannar, osa sän çuçuları güldürmää deyni mi söledin? – sordu uşak.

- Hepsi, iynedän ipläädän dos-dooru, Lambuş, - karıştı lafa Lişku, ortaam, angısinnan o zamannar barabar traktorculuk ettiydik. – Biz, çocuum, - dedi İlişku Lambuya danışarak, - o vakıtlar gençtik. Sovet kuvedi üreemizä göreydi, sade kiatçılıımız zabundu, maşinalaa da pek büyük havezimiz vardı, çalışardık, ama becerämäzdik. Zoruna ürendik hem hiç diyelim pişman, ani ürendik, çalıştık.

- Bakêrim, Lişku batü, sizin masallarınız püsküllücä. Siz acaba ilerdän hazırlanmadınız mı halkı güldürmää? - dedi Nikulay, bir genç traktorcu, giymni soldat rubasında, - ama ko sölesin Vasil batü, o taa uygun yakıştırêr, - gülmeseyräk zevklendi o, bana göz kırarak.

Ama birkaç taa yaşlı sesleyici tezicik tıkayıverdilär Nüklayı.

- Sus ba, sütlü papşoy, sana gülmää geler, ama biz bunnarı hepsini başımızdan geçirdik.

- Brak paralansın şu sariaazlıyı, - dedim bän da uzattım lafımı ileri dooru. – Da tä ölä başlêêrız biz sürmää. İşlârdik saz yolunda. Bir ufacık yaamur hem suuk sert lüzgär içimizä geçärdi. Ortaam Lişku, tä üzü sölesin, birtaan ölä da brakmadı beni oturayım traktora. Üç gün sıravardı hep kendi ruldäydi. Bän dä artık uzlaştıydım dostumun dediynän, ani taa az annêrim da seslârdim onu, nicä taa büünü düşer seslemää. Git-gidä biz ikimiz dä hep taa başlardık çalımını almaa: artık durduynan incinersiniz çekettirärdik motoru, belli-bişey, ikimiz barabar, ama birimiz yalnız taa becerämezdik. Bu beterä bän yayan kaçardım traktorun ardına bu baştan öbürünädan soran da geeri. Bän lâzımdım olayım bilä, açan süünürdü motor yardım edärdim Lişkuya çekettirmää.

- İslä iş, - dedi genä genç sesleyicilerdän birisi. – Yayan baştan başa traktorun ardına!

- Şaşmayın, zor etmäzdi. Biz alışıktık o zamannar puluun ardına günün boyuna gezmää. Şindi bu işlär artık unutulêrlar. Hakına traktor taa hızlı gider beygirlerdän. Bän pek yoruldım da kimär kerä asılırdım Lişkunun yanına oturaa, ama çok aarlık vermeim deyni, ne bilersin, bozuluverir, starşiy bana bir kakma çekip düşürärdi erä.

- Habanma okadar, bu diyl senin tätünün çalı sürgüsü, bu gosudarstvonun traktorru, şindi genä kıraccan da sora kendin düz!

Butakım işledik biz bir afta. Lişku baktımyıdı ne, bilmerim, ama başladıydı bana da yınanmaa rulü. Ansızdan bir iş taman eni afta başlantısında genä bozduydu bizim kefirmizi – durduydu traktorumuz da buyolluk artık hiç istemäzdi çeketsin. Ama bu sıra bän yollardım Lişkuyu MTS-ä, neçin ki o kullanırdı rulü açan oldu bozgunculuk. Enidän aramızda koptu bir büyük kavga. Son-sonunda annaştık incineri çarmaylım, savaşıp düzelim bozgunculuu kendi kuvedimimizlän.

Tutunêriz şindi biz dä o günü avşamadan sökeriz traktoru bir çivicäadan. Yanmazdik okadar düzmää, nekadar istärdik kendi gözümüzlän görelim, ne var bu demir tepesinin içindä. Bölä islä işlärkän hiç denämedik nasıl karannık çöktü, brakêriz hepsini yaama da hzlı küyä. Aaç hem yaş, üşümüşük nicä varız her avşam yapardık altışar kilometra evä taa Saz yolundan yayan. Tä bu ev da, neredä şindi bulunêriz yoktu burada. O ilkyazın yoktu hiç bir kuytumuz da, sade güzünsü kolhoz düzdü traktorculara deyni er içindä bir bordey. Orada da suuktu hem nemdi nicä dışarda, nesi var, baari lüzgär seni düümäzdi. Aaçan pek üşüyärdik, yakardık katrannı rubalarımızı, sade bir damna

yısınmak için. İmäk tarafından işimiz taa da zordu – sıkça bir parça ekmää dä hasrettik. Predsedatel toplardı eni kolhozculardan traktorculara deyni iinti.

- Näptınız o daadılmış traktorlan? – sordu bana hep genç traktorcu Nüklay, genä kazgallêyrak, çünkü yalan annadêrim deyni. – Brakın o iintileri, onnar belli ani yalan.

- Näbacêydık, ertesi günü tutunduk toplamaa erinä, ama bu diyldi bizim işimiz. Sora belli oldu, ani diyldi lüzım biz onu sökelim. Boşuna laf kalmamış, sıçan deliynä sıımazmış, kuyruuna da bir kabak baalarmış. Da tä bizim da işimiz oldu ölä. Hiç bulamazdık neyi nerayı koymaa. Hepsi belalar için dä “kabaat” bana düşardı. Neçin derlär bu dünnedä küçük olmaasın. Ama göräydiniz benim ortaamı Lişkuyu! Ateş üfkeliydi, takesini ters çevirmişti. Üstü yaadan görünmâzdi, sade gözleri yalabardılar kara katran içindän.

Nicä şindi esap alêrim bizim çekişmeklerimiz dä toplanırdılar bilmemezlik Beterinä. Biz bilmâzdik adınca demää traktorun bir ekinä bilä. Kam tä nicä buyurardı bana Lişku:

- Ver tä o pistie kalacaanı burayı!

- Bunu mu?

- Te-e tö öteyankısını!

- Bunu mu ba?

- Aha tä oncaazı, oncaazı-ı-ı. Bu yol razgetirdin sän dä süülmedään, maşalla!

- Bän hep islä savaşêrim, ama o senin aazın prost, alışmış süümäklär nicä çingenä kıvılcınnan.

- Çok lafetmä, çok laf dermendä. Çek şindi tä buracını!

- Çekerim!

- Nasıl çekersin sän ba, buna çekmäk mi dener?
- Näbaydım kaöirdım ba.
- Kaçırdın, desäne açtım aazımı!
- Etecek oldu hep beni açık aazlı yapêrsın. Kendin pek mi iyisin?
- Ver şindi te-e o demirciy.
- Bunu mu?
- Diyl onu ba, dangalak! Te-e öbürünü, te o taa kalıncasını.
- Tä elinin yanına koydum, al!
- Kaç kerä oldu sana türkçä söleerim, koyma erä ama ver elimä. Tä şindi genä bulamêrim bir alay demir içindä.
- Ne elinä, bakınma kör gibi.
- Diyl bu da ba, uyuntu, taa kalıncasını dedim e, genä unuttun.
- Buyur taa kalıncasını!
- Bak sän, genä getirdi!? Ver tä o demiri, burnunun altında, ba Vasi. Bakêrsın ona da görmersin sansan seni göz arısı tutmuş.
- Ne sirkelenersin ba Lişku? Bir mi demir var bırda. İnciner onnara adınca dardı, sänsä hepsinä demir deersin.
- Nasıl demir ba, diyl mi hepsini göstererim sana?
- Gösterersin, hepsinä demirlerä kendindän ad çıkarêrsın: "pıstie kalêcaa", "meret kalêcaa", "taa kalınca", "taa sivricä" – ucu yok! Bän diylim bilgiç tä bileyim, ne senin o bozuk aklın boyurdu. Sölä bana nicä MTS-tä dârdilär herbir demirä adınca.
- Şindi biz diyliz MTS-tä yä, biz kır yuvasındayız, - uslandırırđı benibaş traktorcu, Lişku, - kalırsa hepsinä demirlerä

ad koymaa, ozaman dilimizdä lafetmeycek. De ona demir parçası da bak işinä! Üç gün sıravardır çekişä-çekişä kaldırdık traktoru ayaa. Lüzımdı artık çekettirelim, ama... "arttıydı" bir kalpak dop-dolu türlü şurup hep ufak-tefek demir. Bulamazdık, öl, neresinä erleştirelim onnarı!

- Bekim bu pıstie kallacêklêri zeedä, ba Lişku? – sordum bän.

- Nasıl zeedä, ne kendindä mi diyysin? – savaştı göstereyim akıllını dostum, ama bir nedän sora, yaalı elinnän ensesini kaşıyarak, dedi:

- Hade deneylim beki onnarsız tutuşur!

Da girişeriz biz çevirmää ruçkayı. Düündük avşamdan, arkadan gölmekleri birär kerä süzdük, ama motor baari bir kerä da "pak" demedi. Taa ertesi günü, kısmetimizä, işideriz patırdak sesi – gelirdi MTS-in incineri.

- Năbayım kalpaklan şurupları? – sordum bän.

- G-g-göm taa tez onnarı tä o çizi içinä! – sımarladı o, - okadar işä da aklın ermeer!

Bän sesledim ne dedi starşiy, neçin ki yoktu vakıt çok düşünmää, gömdüm kalpaklan neylän demirleri da bakardım nicä motoçıkla yanımıza çekildi. İnciner en ilkin sordu:

- Kaç gün oldu durêrsınız?

- Dört, - cevap eder baş traktorcu Lişku. İnciner işittiynän bu "sevinmeli" koydu ellerini başına da sordu:

- Dört günün adı var, ba esapzılar. Neyçin bana sesetmediniz?

- Tovarış inciner, - dedi Lişku, - biz daattık bütünnä traktoru hem etiştirdik genä toplayım da onu.

- Ne lääzımdı ba ahmaklar? – baarırdı inciner bakarak traktorun içyanını. Sora savaştı çekettirmää, ama o çeketmäzdi. Açıan taa bir kerä baktı deneyiverdi, anietişmeer vintlerin birazı. O başladı taa da çirkin baarmaa bizä, - Başı bozuklar. Nanda traktorun yarısını ektiniz?

- Lişku, näptik ba? – sordum bän yavaşıcık gagauzça, annamasın inciner deyni. Lişku zavalı titirärdi, korkardı ödetmesinnär kolhozun traktorunu. Baktı uzun-uzun bana kaş altından da genä gagauzça sadä biz annaylım deyni dedi:

- Git tä çıkar taa tez kalpaa çizidän!

- Gitmeycäm, ayıp, git kendin!

İnjiner annamazdı biz ne lafederiz da bu beterä taa pek üfkelenärdi.

- Nasıl yaptınız da faladınız traktoru, ba hayırsızlar, cuvap edin hızlı!

İkimiz da artık islä annadıydık, ani bastık şeytannık yuvasına. Bän braktım utanmayı bir tarêfa tezicik çıkarêrım gömülü demirleri. Açıan bunu da gördü inciner, pak gözleri da büöldülär, sanırdı biz maasuz sakladık duşmannık yapmaa deyni. O bir bozuk sestä baardı:

- Sabotajniki, vrediteli! V MGB vas darmoedov!

- Daynın, dayanın annadayım, - eltendi Lişku sölesin, - Biz bulmadık nereyi erleştirelim bu demirleri da canabinizi gördüynän sakladık...

İnciner bir nedän sora annadı, neresi ne da taa biraz sustuktan sora bir gülüş toplardı, sora genä dürdü kendini, sora genä taa pek güldü...

Tä nasıydı, kardaşlar, açıan biz çekettik mehanizatorluu, ama

bu kaba oturaklı traktor, tã bu geniş dinnenmãk evi, biaz dõşeklãr, bũũk yastıklar, bufet, taazã sıcak mancalar, suuk limonadlar, pivalar burayı kira sora geldilãr...

Puşkinin aacı

Bolgrad. Üülen kasabası, tozlu hem kalaba, alış-verişçi hem işçi, şennikçi hem haylakçı. Aftada iki kerä panayır. Çok türlü milletli kasaba. Dillär arasında taa sık işidileer gagauzçalar hem bulgarcalar, taa siyrek – armyancalar, nemţoycalar, albancalar... Taa karışêr birda moldovancalarlan rusçalar hem ukraincalar. Bu milletlik buketi taa eveldän var Bessarabıyanın üzü. Sade üülen tarafında, Bucakta buket taa koyu, taa çok türlü boyalı. Hem taa yurtluumuz üzü taman olsun deyni läüzim ekleyim bizim kızgın güneşi, dayma bulutsuz maavi gökü, yanık kırları, yorgun korayları, çalılı gengerleri hem uvalarda trakaları, yamaçlarda da baygın çırtma seslerini.

Bolgradta sana läüzimsa suvan-sarmısak ya da biber-patlacan almaa, läüzim biläsin bulgarca – satıcı bu dili kullanêr. Tä biber tepesinin yanında satıcıyka adamınnan. Karı giymni geniş kadreli korafılı çukmannan, kara çemberlän tepedän dartılı. Çemberdän görüner başında takılı bir çift bal mumu. Onnarı çorbacıyka almış panayırdan taa geldiyän, unutmasın deyni. Olsun evdä neylän şılatmaa maazayı turşu alırken ya da şarap akıdırkan. Taa öteedä iki lipovan uzun sakallarlan burada panayırcılık ederlär ilkyazdan güzädan hem bütün kışın da, onnarın sepetlerindä var kırmızı yanaklı almalar, gözäl armutlar, kara basma eriklär hem taa türlü başka taazä hem kurutma meyvalar istärsan almaa bu meyvalarlan läüzim “sakala” rusça danışsın: “Skolko stoit?” Balaganda çit satıcısı karısınnan çifitça lafeder. Kuş yımırta, maasul, şarap, hayvan hem terekä taa çok gagauzlar satêrlar. Taligada açık çuvaldan kalabalaa bakêr cingır sarı papşoy, tekerlektä çatıcıklan baalı potmar, çorbacı giimni çarıklan, biyaz sargılarlan, yapaa dimilärlän. Beli sarılı geniş kırmızı kuşaklan, omuzlarında

gaytannı anteri, başında – kara kalpak. Taligada çuvalın yanında oturêr edi - sekiz yaşında bir sümüklü – bu da gagauzun oolu. Uşaan erik gibi kara gözleri burgulêrlar panayırı, dili da yalêêr tatlı bomboniyi.

Pek meraklı mal panayırında cambazlar, en ariflar, en hırsızlar. Çooyu onnara deer panayır canavarları, hepsini tantur hem kırmızı yanakları – gündän-lüzgerdän yanmamışlar. Kalın batal, pañçaları – iştan yorulmamışlar. Bu pañçalar panayırda paayı hem sıkça başka işleri dâ düverlär. Cambazlar bilerlär Bolgradın hepsini dillerini, birär kamçı ellerindä gezinerlär dört tarafa. Malı toplêêrlar granița aşırı yollamaa. Dayansın zavalı çiftçilär, mal satıcılar. Cambazlar bakmêêrlar kimseyin kara gözlerinä. Angısını dolaplêêrlar, angısını haşlêêrlar, angısını heptän soyêrlar. Bir kimsey eltenirsä dâ onnarsız annaşsın, cambazlar hep okadar payını isteerlär. Hem onnarın istemesi pek benzeer zorlan almaya. Kim vermeer – lobutlan panayırı başêêr.

Ama sade bunnar mı Bolgradın meraklı işleri? Diyl, burada var taa çok şaşılılacêk işlär. Tä onnardan biri, eni bir siir, Bolgradın taa bir dili:

- Hopa, hopa, ta-na-naa! Çingenelär hem çingeneykalar ayıylan edeklerindä onayrak hem daareyi düväräk toplamışlar dolayannarına yarısını panayırın. Siir göstericilär kendileri biri-birinnän lafederlär çingeneycä, ama kalan ynsannarın da hepsinin dillerini bilerlär. Ayı da meraklı, ama çingenelär kendileri hem çingeneykalar taa da meraklı: karıların arkalarında kolum gibi kara peliklär dizili türlü mangırlarlan, sedeflärän, kulêklêrında küpelär, enselerindä dâ sıra-sıra sedeflär, boncuklar, altınnar. Adamnarda da kimisinin birär kulêklêrında var küpä. Kimisinin sırtı pek partal giimni ama kimisinin pek paalı, sadä buruşuklu hem palaçor rubalarlan.

Çoyunun parmaklarında paalı üzüklär, aazlarında altın dişlär. Gözelliklerdän başka karıların ellerindä yumuruk gibi sülüklär, angıları yardım edärdilär panayırçıların “geleceeni” annamaa hem çingeneykanın avucunu gümüşletmää.

Bu taraflarda, hem taa sık Bolgrad panayırında, olur hocma işidäsin, çünkü o zamannar, açan țar kırıgın etmiş merkezdän Kişinöva Aleksandr Sergeeviç Puşkinni, anılmış laf ustasını, o bulmuş vakıt uurasın bu sapa Bucak panayırına da. Kim bilsin, acaba diyl mi tä bu fasıl insan karışmalı, hem türlü dil zebillii çekti poyraz oolunu burayı?

Bän pek mayıl oldum bir işä: başla Bolgrad panayırında sormaa kasaba için bişey, ne türlü da nañıyadan razgelsä lafçın, o, osaat üünecek sana, ki Bolgrad anılêr eski parkınnan hem, ani bu pek gözäl park taşıyêr Aleksandr Sergeeviç Puşkinin adını. Bana lafçı razgeldi bir adam adıydı Manuş. Ama bu diyldi o sıradan bolgardıardılardan, buydu erlerin bir salgın patriotu. Onun lafından belliydi, ki adam annatmaydı yapmış kendinä zanaat, artık pek uygun getirärdi şu sölemenisi. Onun gibisini seslärdi diyl sade kim, ani sordu, ama dozdolayda kalabalıkta bulunan panayırıcılar da. Manuşun bu ansızdan tanınma dostumun, vardı bir da büülü kemeñesi, angısı ürek koparardı, diyl şaka. Açan başladı bana Bolgrad için annatmaa, o saat andı park için dä:

- Bu park, dostlar, diyl ötää-beeri, Puşkinin adını taşıyêr, bakmayın, ani Bolgrad sapa kasaba, o var neylen üünsün, var neylen anılsın. Sora başladı sölemää Aleksandr Sergeeviç Puşkin için, ama lafından taa iy annadırdı kemeñesi. Manuş çalardı “Kara şal türküsünün sesini hem aazdan da sölärdi peetlerin. Manuş, Manuş! Ölüncä unutmaycam seni! Fasıldı hem yakındı, fukaaraydı hem zengindi dä. Uzun kara bıyıkları sat-pat biazlan karışık yukarı dooru kıvradıydılar da etişirdilär kaşlarına, koyu

kara sakalı, o da başlamıştı vakıttan çalınmaa, günä kaarşı kara, yanık kel başı yalabırdı nicä bir boş kıvrırma tepesini. Bän hazırdım vereyim bu adama altmış yaş – ne taa kusur, ne da taa zeedä. Sonunda ürendim, ani yanılmamışım.

Açan Manuşa bulunmazdı kim sorsun bişey kasaba için yada tarafı için, o ilkin gezärdi kalabalık arasında kemença çalarak hem toplayarak kendinä sesleyici da sora başlardı lafını. Sesleyicilär biraz sesleyip, ahtını alıp başlardılar daalışmaa. En sonuna kalırdılar Manuşun becereklinä baş iildicilär, ama panayırın aazına görä “haylakçılar”. Bunnarlan hepsinnän barabar Manuş çekinärdi maazaya...

Sıcak hem bürkülük üülen tarafının yazgeleri, ama taa pek sıcak hem yangını yazın günneri. Yaz vakıdında Bolgrad panayırı uyanêr erken, saat dört-buçuk beştä. Sabaylan saat onadan ne alacan – alınmış, ne satacan – satılmış. Ondan onikiädan panayır yufka, nasıl bolgradlılar deerlär: moloşag. Ama onikidän sora başlêr heptän daalmaa. Oyanda -buyanda, sat-pat görüner birêr karı yada adam, ani etiştirämemiş toplasın boşçasını, hazırlasın yola panayırcılık göçünü. Üülendä sansan bir maasuz izinä görä, yarım saadın içindä, kos-koca meydan, neredä henez temin büyük paalar düülürdü, ortalık uluyurdu türlü annaşmak seslerindän, şindi artık salt lüzgercik esärdi saurmak samênnêrı taligaların erlerindän, artık tokatlar aazlêrından dilencilär da gitmiştilär. Alış-verişçilerin birazı, ani ufak-tefek işlâren gelmiştilär, artık evlerinä da etişmiştilär. Ama kimnär yapardılar büyük panayırcılı, onnar alatlamazdılar. Cambazlar, terekä satıcıları hayvantalışerişçileri çekinärdilär serinä, maazalara aldêmaç içmää. Taman bu vakıdadan başêrardı işini Manuş dädu da. Toplayıp adamnarını o da erleşärdi kendi maazasına, Mitran Paniyâ. Bitkiyâ Manuşun alayında kalırdı öleleri, kimin üreendä duumasından taa

bulunurdu bir saklı salım ya muzikacılaa, ya laf ustalıına, ya çirtmacılaa, kavalcılaa, gaydacılaa, oyunculaa, yada sade merak işlerini sesleyciläa. Hem son-sonunda az mı bu dünnedä var ürek çekileri, duygu bızulmaları... Butakım kişileri çok kerä sayêrlar, ki onnar diyl bütün akıllı. Deerlär: “Onda dogalar diyl taman”, yaki “Onun çekerdekleri tek” hem taa türlü-türlü başka boş laflar çıkarêrlar” zavalıların “üstünä hiç düşünmedään, ani laf çıkaran kimär kerä kendi taa zavalı. Onnar kendileri dä çok kerä bilerlär nasıl laflar döner onnar için halk arasında, ama pek alıp satmêrlar, az kusur. Ko gülsün, kimin yok işi. Tek dogalılar hem iysik çekerdekliär bakêrlar ileri doru işlerinä. Onnarın yok işi her birinnän, onnar vazgeçik hepsindän, neyä deniler lääzım. Onnar tapık etinnän hem üräännän te o vergi uurlarına, angıları vardı Manuşun ardına gidennerdä hem onda kendindä dä ekili can erindä, kalma anadan-bobadan, naturadan. Ama butakım adamnarın dazoruna ekmek kazanmak kim kerä buvardı ürek havezlerini, da sade açan dayanmak buvaza gelirdi, yaşamak uurunda da bir köstek sürçtürärdi, “läzım” işlerdän, hem dä açan karşı gelärdi kendi gibisini, tä nicä deycez Manuşu – ozaman o olurdu haliz, kim vardı o boştan “iysik dogalı”, “tek çekerdekli”. Adam baaşlardı kendini kendi canının istediynä. Manuşun lafına görä: “Taa zor onnara, kimin yok küçüklüündän üreenin salgını. Olesi kösteklensä dä yaşamasında, savêşêr “lääzımlık” boyundruunu köstekli dä çekmää, Bezbelli bu beterä Manuşun kompaniyası kendini mutlu sayardı, orada yoktu ecelinä kūsän. Onnar bilärdilär, ani kendileri var duuma üsek duygular için, iskusstvo uuruna, angısı diyl hepsinin annadıı diyl hepsinin iyecää. Küssündü ecelinä te o, kimä Manuşun dostlarının annamalırı yabancıydı, kim onnarı annamazdı hem yaratmayı da becermääzdi.

Söleyim şindi nasıl bän kendim katıştım Manuşun derneenä...

Dünnä, dünnä! Ölümlü dünnä! Neyçin acaba adam yapamêr, ne canı ister? Çalındıkça kulaama Manuşun kemençesi ürääm oynardı erindän, çaldıkça yakında o büülü kaşık, dapturu gelärdim. Ama ... bän dä büyük deredä suylan bilä akarak, akıntıya uyup däärdim: “Tä gelerlär şu şekillär”. Vergi yıldızım, antısından, bezbelli, anam ayırmamıştı beni dä çekärdi gideyim Manuşa. Duyardım taa ilk gündän, nasıl gördüydüm bu adamı panayırda, ama nasıl sanêrsınız, pek mi kolaydı gümüş üzünü mangır yapmaa? Karışıp Manuşa da evä geldicäänän işitmää: “Tä taa birisi çekerdeeni kaybetti!” Diydi kolay, ama o saklı ip – anadan baaşlı yıldızım – yaptı işini, götürdü beni Manuşun bölüünä. Nesi var, bän kendim da duymadım, nasıl taptım da sora kaldım da, lafsız, heptän geeri bakmayrak. O vakıtlar Bolgrad panayırında sıkça yolum düşärdi.

Tutmêêrim aklımda, ilk seftä orayı geldiymi. Yoktu ölä panayır günü, ani bän görmeyim kalabalık arasında Manuşu, ya kemençä çalarak, ya da nesä annadarak. Her kerä bir bölük sesleyici yanında. Kimär kerä sesleyicilär taa zeydelenirdilər, kimär kerä taa azalırdılar. Bezbelli, panayırına görä. Boşuna bolgradlılar lafetmerlär: “Nası cücük ayada hava saadı-saadına uymêêr, panayır da ölä, her gün başka başka”. Benimnän dä nesä olduydu, bir çala panayıra geldikçä kulaamın biri çorbacısını seslemäzdi, o asılıydı Manuşun kemençesindä. Panair bitkisinä dooru bän brakıp kendi ufak alış-verişimi da sakına-sakına gidärdim Manuşlan bilä. Sade boş lafların beterinä kıyıştırmazdım gideyim onun meçenatına – Mitran Paninin mazasına. Bir Pazar artık taptım da oncaaz oldu: bän kaçırmazdım bir panayır da buluşmayınca sevgili dostlarımdan. Geçmedi çok, ta artık başladım sayılmaa Mitran Paninin mazasında içerli başı. Taa sora bän derindän ürendim Manuşçuların hepsinin yaşamak yollarını, herkezin ne dogası

etiřmäzdi. Vallaa, ani onnar okadar meraklıydılar, ki düşer kiatlara geçinnär. Taa ozaman koydum niedimä, yazayım onnar için, ama bir türlü hep uydurmazdım. Geçti pek çok yıl da son-sonunda geldi gün, benim dostlarım başlêrlar eni bir yaşamak kiat yapraklarında. İlk başlaycam kendimdän. Tä bän kimim:

Rusinin Miyalın Panayudun Avramı. İltän sanırdım, ani bän diylim o “dogasızlardan”. Esaplardım aklımca: “Bän mayıllık üzerinä alındım-uydum bu yınsannarın fikirinä. Bän ürenip ne var islä, ne da prost bu meşenatta, tezlää brakêcam yazı kaybedenleri da bakacam işimä, nicä bakêrlar işlerinä öbür taman fikirlilär”. Bu takım düşünmeklär çok-çok zeetlämedilär beni, tezdä kendim dä annadım, ani bendä dä “etişmeer”, kâr nicä hepsindä bu kompaniyada, hem diyl sade bir çekerdek, ama birkaç. Tä neçin bän brakıldım hepsindän kalan işlerdän, nasıl brakılmıştı o öbür bizim dostlar, angısı çizidä mırtoğayı, angısı dolapsa eşää koşumu, angısı zanaatını, dedim, ko kim istärsä ne desin, kim istärsä nicä gülsün, bän şansora olduydum Manuşun halkının daymacısı, bobamın işi, çifçilik, kaldıydı bendän bir tarafa.

İlikinki çekerdek, angısını bän erindän kaybetmiştin – bu muzika seviciliydi. Kendim bilmäzdim bir piet çalmaa, becermäzdi, ama sade sevârdim seslemää. Manuştu, o kabaatlı, ani açtı bana kendimä bu kusurumu. Manuşun iki kopuk strunalı kemençesindän çıkardı o takım belalı ürek oynadıcı seslär, ani zordu onnarı uslu duyguylan işitmää. Saa olsun Manuş, ani açıkladı bana bu “kusurumu” hem çıkardı beni bütün fikirlilerin arasından. İkinci çarpıklıım gelärdi poêziyadan hem yazmaktan. Çalışırdım, ne işittim, ne gördüm, Manuşlan bilä tutayım aklımda, umutlan ki gel-git vakit bulup kolayını geçirecäm onnarı kiada.

Kimnerdän kopayım mı?

Bessarabiyalıyım: ne sor, ne söyleyim annadardı malim, ki onun malisi gelmiş bu erlerä dul karı iki oollan Bulgariyadan, Varne okoliyasından, adamını duşmannar zapa almışlar da sora tezlää öldürmüşlər. Bu beterä o uzak babumuz kaçmış zeetçilerdän burayı. Delikannı olları burada evlenmişlər, dä birinin olmamış hiç uşakları, ama öbürünün olmuş dört çocuu, iki da kızı. Tä o dört çocuun birinin adıymış Rusi – oymuş dädumun bobsı, sora gider dädum Miyal, sora da bobam, Panayut, sora da bän – Avram. Yaşêırım Bolgradtan ne pek uzak, ne dä pek yakın. Sabaylan kalkarsan, üülendän yayan kasabadaysın, ama benim küyümdän erkenä kalkarsan hem sıkıca da adımnarsan taman panayır başlantısına Bolgradttaysın. Evlenämedim. Gençliyimdä üç yıl sevda sürdürüm bir komşu kızınınnan, ama anası-bobası istämedilär onu bana versinnär, hep beklärdilär gözäl kızlarına bir zengin çocuk dünür yollasın, zengin olan gözellää bakmadı, aldı kendisi gibi bir çirkini hem zengini, topladı iki zenginnik bireri. Oldu, nicä maanidä çalınêr:

Maani, türkü evelki,
bendä yarlär var iki:
biri – zengin ölecek,
biri – gözäl gelecek.
Zengin olan ölmedi,
Gözäl olan gelmedi,
Kaldım, nasıl boş kırdä,
Ne orda hem ne bırdä.

İstedim dâ, kalmasın yalnız deyni, nicâ maanidâ sölenler, aldı başını da, karardıp gözlerini, hiç anaya-bobaya bişey sormadaan, kaçtı aşırıya... Bileydim, ani kaçak gidecek, kendim onu bir gecâ getireceydim, ama kim biler, neredâ düşecân da orayı biraz saman döşeyâsin. Bu – bir. İkinci dâ – anam-bobam fukaaraydılar. İlerki yılın kakum evlendiydi, ona düün yaptık. Bu yılın da bana lââzımdı yapsınar, ama belliydi, ki bu harcı yok neredân yapsınar. Tâ neçin eltenmedim kaçak getireyim, bekledim taa iy vakıtları, ama sevdam uçtu-gitti. Benim dâ üreciim yandı-eridi, sonunda da heptân kitlendi. Kaldım büünnän-büün yalnızça tın başına. Anam-bobam öldülär. Bana kaldı kül örtülü, küy kenarında bordeyimiz, neçin ki en küçüüdüm içerdâ. Bundan başka, bana kaldı bir eşek, bir sacın başça eri hem yarım desyatina kırdâ işlenir toprak.

Bän kalmadım aşaa başka akılı başındakılardan. Çalışıp işledim da zeedelettim bobamdan kalma “varlı”. Başça erin kofaylan sularlık, bän yaptırdım ona bir küçüräk dolap tâ başladım eşeklän sulamaa-bulдум kendimâ bir ortak, Paterkaların Uliyanı. Onun vardı kalabalılı hem havezi başça bakmaa. Yarım desyatınayı hem başçayı işlärdik barabar. Bän taa çok eşää haydardım dolapta, hem zarzavatlarlan panayırcılık edärdim Bolgradta, ama Paterkanın Uliyanı kalabalınnan yapardı kalan işleri başçada hem tarlada. Açan bir-iki yıl uur gitti işlerimiz, arttırdık ötää-beeri paracık, aldık eşään yanına ikimiz bir dâ beygir, akına zabundu, ama benzemäzdi tek koşuma, yapardı o iş. Benim yalnızlııma az lââzımdı, ama Uliyanın kalabalılına zorçaydı etiştirmää imelik tâ, giim kulluu da. Kısadan söyleyim: zordu bakınmaa, ama biz savaşırdık baari ölmeycek kadar, ani var bir laf: “Ne diri, ne ölü, zar-zor eşeräk külü”. Bölecâ gitti çorbacılıımız, nekadar “aklım başımdaydı”. Ama şimdi bän braktıydım mırtoğayı çizidâ, eşää da dolapta koşulu ortaama deyeräk:

- Bak, Uliyan, kalabalığını, başçayı, beygiri, eşää hem tarlayı – hepsini baaşlêêrim sana. Olursa vakıdım geleyim başçaya – verirsin bana da bir doymnuk eşilliklerdän, ama eer canın çekmärsä vermää, vermäzsin – senin işin. – Baktı bana ortaam, sora eşää baktı. Bezbelli, düşünärdi, ne oldu bana. Onun yınanınca gelmäzdi, ani bu iş var nasıl olsun aslı.

- Bän şaka sölämeerim, Uliyan, sanma, aldatmêêrim!

- Sän akıldan beki bozuldun?

- Diyl, aklım erindä, sade bän taptım Manuşa...

- Nası Manuş o, delirtmiş seni?

- Olmasın şüpän, o bir islä, pek islä adam. Ama bän sana kendimdän baaşlêêrim, onun burada hiç yok işi. Vallaa, Uliyan, kendimdän!

- Saa ol, ama hep yınanmêêrim. Sän sora geeri istärsän bobandan kalma mülkçeezini, korkma bän verecäm.

- Diyl läözüm istämeycäm. Hiç bu iş için laf ta olmaycêk.

- E evini näbacan?

- Bir kilit uracam da dursun. Ama läözümse sana, onu da vererim.

- Etecek, edecek oldu, dost, sän heptän mi fikirsiz kaldın, naşey?

- Korkma, kardaş, bän delirmedim, bän buldum kendimä kısmet... Ortaamnan bu takım annaştıktan sora geldim Manuşa. Hepsı kahırlarım bitti. Yoktu zorum ki çorbacılıım örümeer. Burada gelirdi kimi saatlar, açan biz, batnik sayılannar, okadar kısmetli duyardık kendimizi, ki en onmuş çorbacı yoktu nasıl butakım kısmetli olsun. Ani var bir laf, istär allah ta torbana koysun.

Vekil Vasilin Manuşu.

Bu sayılardı bizim baş öndercimiz, kimsey onu baş koymadıydı hem ayırmadıydı, ama onun kendi talantı kaldırdıydı Manuşu okadar yukarı, kı hepsi lafsız sayardılar hem hatır güdärdilär ona. Kemeñçeci, annadıcı hem pek gözäl okuycu, hem çok dil bilici, poëziya sevicisi, muzika annayıcısı. Bolgrad kasabasında hem dolay küylerdä dä onu bilirdilär hem sayardılar, ani kemeñçä beterinä aklı da siyrelmiş, haylakçı hem taa başkalarını da akıldan çıkarıcı. Manuşun yaşamak yollarını zordu annamaa birdän. Lâzımdı uymaa bu kompaniyanın aklına, lâzımdı olmaa Manuş gibi, neylän sä ona benzemää, da sade ozaman açardı bu insannar üreklerini, ama yabancılara, allah korusun, annatmazdılar kendileri için bişey.

Mitran Paninin mazasında içärdik üülen şarabını, Manuş beki kendi için genä annatmaycêydi, eer girişmeeydi üünsün Bolgradı. O kendi hem toplu bizim kompaniya pek büyük sevda güdärdik duuma erlerimizä hem ana kasabamıza Bolgrada.

- Ba kasaba anılmış, - dedi baştan Manuş bir türlü üsek kabarmaklı seslän. Hepsi kalan laflar sansan bıçaklan kesildilär. Maaza birdän sus oldu. – Ömür dünneya anılmış, - uzattı o, - neçin ki, burada gezmiş, bu sokaklarda adımnaş, bu panıyırda üzüm imiş, bu meydanda poeziyasını okumuş, bekim, burada kimisini yazmış Aleksandr Sergeeviç Puşkin! – Bän seftä Manuştan işidärdim Puşkinin Bolgrada gelmesi için. – Bolgrad onunnan anılmış, onunnan kabêrêr, neçin ki onunnan kabêrêr ömür dünnä. Puşkin diyl sade Rusiyanın, o bizim dä, o bütünnä dünneyin yaşayıcılarının poêti.

Laflar nicä bir kanvaya koraflar dizilirdilär. Manuşun annatmasından dokunurdu sansan bir gözäl kilim, benim dä

üreemdä mayıllık kızışardı: istärdim taa çok işlär bileyim o
Puşkin için, ama annadıcı söölämedi ötää dooru bişey. Piniverdi
hızlı bir alçarak fıçının üstünä da girişti pietlemää:

U lukomorya dub zelöniy;
Zlataya şep na dube tom
İ dnöm i noçyu kot uçöniy
Vsö hodit po şepi krugom;
İdöt napravo – pesn zavodit,
Nalevo – skazku govorit.

Manuş okuyup rusça, annadırdı genä rusça, sora çevirärdi
gagauzçaya, moldovancaya hem bulgarcaya. Angı dildä dä
lafetsä, o lafını becerärdi käämil hem dilleri dä bilärdi hepsini.
Bu dillerdän başka, o bilärdi grek dilini dä nicä ana dilini. Manuş
kendini gagauz sayardı, ama o iki naşıyanın uşaamış: bobası
bolgarmış, Karademirovlardan, ama anası gagauzka –
Kırbobaoglulardan. Fukaaralık beterinä o çok-çok
oyalanamamış ana-boba kapusunda, urdurmuş aalem arasına
bir parça ekmek aardına. O yanaşmış çırak anılmış boyarların
auluna pomeşik Kanazirskilerä. Onbeş yılın içindä beendirmiş
kendini iş tarafından da her taraftan da. Son-sonunda
pomeşiyın varlıına çorbacı kalmış.

Varmış pomeşik Kanazirskinin iki kızı ikiz eşleri hem başka
da uşakları yokmuş. Bu uşaklardan tabiat, ayırmamış gözellii,
ani var bir laf: koç avucunnan baaşlamış. Ana-boba da zengin
varlıınnan onnarı gydirip düzärmişlär ölä, ki yokmuş nicä
durup tä bakmayasın bu iki su damnası gibi biri birinä benzeyän
açık güllerä. Penku hem karısı istemiştilär, ki sevgili kızları
“prost” dünnedän yırakta bulunsunnar da büüsünnär ölä, ani
ne görsünnär, ne dä bilsünnär, ne olduunu o hayırsızlık.

Uşaklar, açan olmuşlar edişär-sekizär yaşında, içeri getirilmiş üredicilär sade karı tarafından, içerdä izmetçilär, aul içindä dä, kim taa sık boyarların üzünä görüner, sade karılar hem kızlarmış. Varınca musaafırlää da çorbacılar savaşırmışlar teklif etmesinnär erkek kulluunu. Uşaklar bobalarından kaarä, olur demää, başka erkek üzü bilmäzmilär. Sade bir Manuş, singin hem partal güimni fukaara uşaa, kalmış kuulmadık çorbacının aulundan kendi çekinik tabieti için hem pek islä izmeti için. Sade ona varmış izin kışın saurgun havalarda, açan varılar içerdän çıkamêêrlar, taşısın onun boyarkaların sobalarına. Yazın da sade o bir erkek aul içindä izmet edärmış. İki işleri Tudorka hem Ganka nekadar taa siirek görülmüşlär çıraa, okadar taa pek meraklanırmışlar onunnan. Oduncu taa başladıynan tupurdadmaa ikinci katın basamaklarını, kızlar o saat arêlaarmışlar kapuyu hayada. İcer başlı izmetçiykalar da iki karı birdän takılmışlar çıraa:

- Hade taa tez sıbit o hodunnarını da cendem ol birdan, ba sünepä, taa da bakınêêr iki tarafa!

Ama bu hazarlara bakmayrak Manuş etiştirärmış huluz boyarkalarlan diyştirsın bir duruk bakışçık. Yazın da Tudorka hem Ganka başçada gezinärkän süpürücü Manuştan göz almazmışlar. Bu beterä bir çala çorbacılar ne kalmış onu yok etsinnär auldan. Manuş boyarkalardan altı yaş taa büükmüş, hem onun taa büükmüş boyarlıı-varlıı, nekadar Tudorkaylan Gankanın. Manuş, çırak, fukaara uşaa, varmış kolaylıı iki boyar kızından beendiinä baksın, ama boyar uşaklarına – Gankaylan Tudorkaya ikisinä yokmuş ne ayırmaa bir çırak Manuştan kaarä...

Tudorka onsekiz yaşını doldurduynan bir afta yorgan-döşek yatmış. Kimsey dä bilmäzmişlär ne hastallaa kardı gözelim insan. Boyarlar ortalıı kaldırmışlar, aarayarak yılaç hem yılaççı,

hepsi yorulmaklar gemişlär boşuna, imdat ölä dä bulunmamış. Bitkidä boyarka, ana gibi, ürenmiş, ani Tudorka istärmiş Manuşu görsün. Penku-çorbacı ölä dä kahırdan bilmäzmiş näpsin, bu haber dä onu heptän örselenmiş. İlktän boyar düşmüş derin kahıra, sora onu kavramış bir kuduz üfkä, sansan frenk takeyi giimiş. O bunca savaştı saklasın altın uşaklarını bu prost dünnedän dä... Na sana! – Bir çırak, bir onmadık nicä kütük köstekledi! Kariştırdı onun gözelim uşaklarının da yaşamasını! Neçin o vakıdınca kuumadı bu şeytan yavrusunu auldan! Neyçin?! Kendi kendini iyärdi, kendi kendini törpülärdi.

Çorbacı diil ani göstereyin çıraa kızına, ama izin etti yok etsinnär onu göz önündän, ki ölüncä görmesin ne kendi, ne da aalem. Penku sımarladı kapasinnar genç çıraa manastırın bir en sapa kelyasına.

Bu takım raat çıraklıına bakarak, Manuş düşer bir kabaatsız karannık kapana. Ama boşuna zamandan taa laf kalmamış, ani “zorun ötändä kolaymış”. Bu yolluk tä insanın dedii dooru çıkmış. Gün-gündän genç manaf alışırmiş allah sıralarınnan, duvalarlan, oruçlarlan. Burada o pek kolay alivermiş çalımını notaların da sora başlamış o öbür eski allah izmetçilerindän taa ii, taa gözäl sestä çalmaa, bundan başka, havez çocuk başlamış kendi muzika soçineniyalarını yaratmaa...

Şindi olur brakalım Manuşu iilensin muzikaylan, ürensin taa derin religiyanın temelini. O, o türlü bir adamdı, ani can sıkletindän kaybelmeyceydi. Biz dä bakalım Kanazirskilerin aulunda, içerlerindä nelär olêr Laf yok, boyara hem boyarkaya vardı nelerä düşünmää, vardı neyâ kahırılanmaa. Bu arada çok ödeleli işlär geldi onnarın başına. En ilkin, ana-boba yaptılar bir içer annaşması: artık kayıl oldular getirsinnär Tudorkaya bir genç erif, ama sade olsun baari adam uşaa – diyl bir onmadık çırak.

Bu laf işidildiktän sora, Kanazirskilerin zenginlikleri çok boyar ollarını toplarmıştılar Bolgrada, ama ... ne ileim ayırmamış Tudorka birisini dä. Hem açan işitmiş, ani Manuşu manastıra kapamışlar, heptän hayırsız olmuş, ne kalmış uşaa günnerinnän kaçırınar, ani var bir laf ölümdän dönmüş, taa da sora belli olmuş, ani hastalık kızı çok vakıtlara sarmış, düşürmüş döşeklerä. Kanaziskilər artık vazgeçtiydi her bir iştän, siyrektä uurayan dünürçüleri sımarlarmışlar taa portadan çevirsinnär. Tudorka da artık döşeklerä döşeli yılı yaklaşırdı, pak sa, artık Manuşu da anmazdı, birisini başkasını da işitsin istemäzdi.

Tudorkanın anası, Sanda, bir gün danıştı adamına Penkuya:

- Paalı sevdam hem evim, seslä beni ne yalvaracam sana. Getirelim Tudorkaya Manuşu da kurtulalım hastalıktan hem kahırdan.

- Benim dä artık aklım ermeer, karı, nöpmaa. Düşünmeklär beterinä korkêrim akıldan çarpılmayım. Bilsäm, ani imdat olacêk, getirelim o çocu.

- Yılacı ondan, Penko, dün avladım kızkardaşından, Gankadan demiş, ani Manuşunuz hiç alışmaa da istemäzmiş, taa iy ölsünmüş. – Sanda biaz basmasını götürdü gözlerinä dä sileräk onnarı, sordu, - Ne onuştan mı büüttük onu bir buka ettän?

- Ne bilmeyim? Enez bir dä baksan ayıp...

- Penko, kıyma gül gibi uşaa, yolla getirsinär Manuşu da kurturalım zavalıcı, artık eridi bitti.

Ertesi günü Kokoş manastırda manafılar aarardılar neredä kaldıını o boyarın çıraa Manuş. Sonunda buldular-keliasına saklanmış. Orada pak sansan kulaklarından dalmıştı muzika dünnesinä – organda bir ses erleştirärdi.

- Boyar sımardı, tez brakasınız manastırı da taa büün olasınız onun önündä, - söledi yollanma erif iileräk çıraan önündä, nicä boyarların önündä iylerlär.

- Ne genä akılı buyurdu? – sordu Manuş, - Taa mı var niedi beni kabaatsız zeetlemää?

- Bu sıra diyl zeet, çorbacı, - yollanma genä iildi manafın önündä. – Boyar canabinisi hem boyarka tä bu boşçada yolladılar bir kat ruba diyşäsin bu ayozlu giimneri dä ölä geläsin çorbacımıza.

- Bişey annamêêrim! – şaştı Manuş, ama bu laflar diyldi onun düşünmesi. Genç manaf üräännän duyardı, ki onun yaşamasında nesä, islä olacêk.

- Yok ne annamaa, - genä dedi boyarın yollanmışı. – Penku çorbacı seni prost eder. Beygirlär, taliga hem biz bundan buyanı senin izmetinä geçëriz. Bekleriz sööleyäsiniz, ne izin edecënz.

- Haydayın kasabaya, Sımayıla, çocuklar! – dedi sansan annamayrak nâbêr Manuş.

Dört kara beygirli meşin fayton kaplı üstü uçardı taş yolda. Geeriki oturakta da yalnızça gerilärdi bu sabahkı monah, şindi dä artık giimni kara şal fraklan, süt-biaz sert yakalı gölmeklän, ellerindä dirsäädän çekili biaz eldivennärlän, boynusunda da baalı kara bantiklän, genç boyar.

Traktir yanına etiştıynän, faytonun çorbacısı dedi:

- Çocuklar, girin da iyin hem için ne canınız çeker beni dä raz yaptınız boyar, yınanın, ani dönüştä harcınızı ödeycäm.

Bu ecel dönüşünü kendi Manuş ta hep taa inanmazdı, sanırdı, ani bu bir sabaa düşü.

Açan çocuklar idilär traktirdä, Manuş kendi aldı terbeleri da

hızlandı kasabada anılmış kemençä ustasına. Duvarda asılı vardı onbir satılık kemençä. Manuş onnarı hepsini denedi da bitkidä en kenarkısını ayırdı:

- Tä bunu alacam, - dedi, - çorbacı, sölä hızlı paasını, zerä atlatlêrim!

- Dayan, dostum, makar ki sän belli, ani boyarsın.

- Nändan bilersin, beki dä diylim boyar?

- Rubandan belli.

- E, da boyarsın, ne?

- Tä boyar da olsan cöbünä kalın gelecek. Bu kemençä olacêk hepsindän paalı. Kırk yıl oldu düzerim onnarı, ama büülä uygun seftä sade bir razgeldi yaptım. Bundan buyanı da belli diy, başka yapa bilecäm mi.

- Nası da olsa, sölä, boba, paası kaç?

Kemençeci söledi paasını. Manuş da hiç düşünmedään çıkarıp biaz eldivenleri başladı saymaa kesedän parayı.

- Sän diyisin sadä boyar, - sansan danışmayrak alıcıya dedi usta, - sän taa üstünä muzika tanıycısıysın.

- Akına severim, yok nâpmaa, ihtär boba.

- Beş yıl oldu bu kemençä asılı durêr duvarda, kaçı onu bakmadı, ama kim annamêêr sadä sorêr, neçin birtakım kemençelerin biri okadar paalı. Annêmêza ne annêdêyim, deerim, al te o taa ucuzu. Geçennerdä pek kıvrandı onun dolayanında bir genç çocuk monah. Sordum ona, ne lâzım allah adamına paalı tertip.

- Eh, dâdu, - cuvabını etti monah, - olsa bendä okadar para da alayım allah da beenecek benim çalmamı bu kemençedä.

- Bezbelli, kismet benimmiş, - dedi alıcı, bitireräk parasını saymaa.

- Seninmiş, yok näpmaa, - kayıl oldu kemençeı satıcı. – Teklif ettim manafa da alsın bir taa ucuz, ama o cuvap etti, ki öbürler ona parasız da diylmişler läözüm.

- Kal saalicaannan, analmış usta!

- Saalicaannan, rolum, kahırın olmasın ani çok para saydın, kemençeyä görä çalmaa da becerirsän, anılacan çok sän dä.

Manuş bitirdii gibi işini kemençecidä, döndü traktirä da ödeşti izmetçilerin idii-içtii için. Dört kara beygirli fayton kapadı Bolgrad yoluna. Traktirdä bir damna oturduktan sora, izmetçilerin dilleri islecä çözülmüştilär. Onnar kimi işleri Manuşa heptän açıkladılar. Tä neçin bildirkı çırak hem busabahkı manaf hiç şaşmadı, açan onu çorbacıylan çorbacıyka karşıladılar, nicä kendi ollarını, bakmayrak, ani gecä etişti evä. Yattırdılar onu en iy odada biazlar içindä. Sabaylan Manuşu teklif ettilär Tudorkanın odasına. Gençler bir bakışlan annadılar birbirini. Ele Tudorka, pek sevindi, onun üzündä yazılıydı, ki bu saatta var pek kismetli. O yalvardı anasına-bobasına, braksınnar Manuşlan ikisini yalnız. Braktılar... Yoktu näpmaa, şansora kanazirskilär eltenmäztilär hastanın hatırından çıksınnar. Dört-beş minuttan sora ana-boba genä girdilär Tudorkanın odasına. Kız başladı onnarın hem Manuşun yanında sölemä:

- Bän taa üç yıl geeri bir düş gördüm: çünkü bän Manuşlan olmuştuk gelinnen güvä da giimniydik tä ölä nicä siz, mammo hem tätö, giymniysiniz. Tudorka gösterdi duvarda patredä, neredä anası-bobası çıkmıştilar stevnozluk rubalarında.

Boyarlan karısı sesledilär pek kuşku düşü da geldi sıra sorsunnar, neçin şindi bu düşünü annattı.

- İsteerim aynımda da olsun ölä, - dedi Tudorka aşaa bakışını iilderäk, hem hep taa hasta sesindä.

Ev saabileri atıştılar ikisi bir bakış, sora gençlerä lafsız göz attılar. Bu bakışlar sölärdilär, ki ana-boba hepsinä kayıl. Kalırdı Manuşa sormaa, kayıl mı o bu işä? Ayıptı, büük zenginnää görä bu takım gözäl kızı vermää çıraa hem da taa sormaa ona, kayıl mı.

Penku çıktı içerdän, braktı karılar başarsın bu, onun esabına gelmüz işi.

- Sän nası deycän? – sakına-sakına başladı Sanda çorbacıyka lafetmää Manuşlan, - Kayıl olacan mı bizim Tudorkaya güvä olasın?

Manuş diyilmiş o pek tamahlardan hem düşkünnerdän, ani kayıllık versin kendisinä karı almaa bir hastıllıklı kız, nekadar da zengin o olsa, ama canaabet bilirmiş, nedän Tudorkanın zoru. Kendi dä tä artık üç yıl olmuş raatsız kalalı hep o "marazdan". Bu beterä ilktän başladı kırılmaa, iilti gözlerini aşaa, sora çok yalvartmadı kendini cuvap etti:

- Kayılım.

Tudorka bu lafı işittiktän sora, hiç bir yardımsız kalktı döşeklerdän da sarıldı balaban geniş arkalı, kırmızı çiyreli, kara bıyıklı, çatma kaşlıya. Sanda da, ana gibi, çevirdi onnarı ikonalaa karşı duvalarını vereräk. Tez çaardı Penkuyu da, bu cuvaplı saatta iy laf sölesin. Boba da geldi. O buldu kendinä kuvet ensemäa kanırıklıını hem adeti. O sööledi haliz boba lafı:

- Soslämedin, kızım, ananı-bobanı, ama bän seni kısmetindän, ayırmaycami zerä günahta kalırım, ko allah-panayıya da sizi ayırmasın saaliktan, kısmettän hem biri-birinizdän.

- Kahırlanma, bobam, ani seslämedim sizi, - dedi Tudorka. – Baksana benim sevdama, o boyara da benzeer, ama taa pek – islä adama.

Hakına da, Manuş, geniş arkalı, balaban, kaavi – doldurmuştu içersini. Tudorka bir aftanın içindä geldi kendinä, kurtuldu hastalıktan. Tezdä çıktı Tudorkanın kızkardaşının da kısmeti. Ona dünürcü getirdi genä Manuş. Belli bişey, kendi Gankanın izindän Gankaya güvää oldu bir odesli çocuk. Açan evlendilär, Penkunun ikinci kızı da çıktı bobasının hatırından. Penku istärdi uşakları yaşasınнар kendilerinnän bilä, baari bir kasabada, ama Ganka aldı çiyzi erinä para, da diyšildi Odessä sora da Peterburga. Taa sonunda Gankanın adamını Peterburgta da gözä almıştı candarlar, revolütiya işleri için da bu beterä o karısınнан gitmişti êmigraçieyâ Cenevaya. İçerdä ihtärlara kaldı sade bir sevinmelik – Tudorkaylan Manuş şindi artık kızlan güvää birtakım sevgiliydilär Penkuların evindä. Çorbacı braktıydı hepsini gospodarlı güvenin elinä, angısı çevirärdi işleri hayli taa becerikli kendindän.

- Yapacêk iş, - dârdi kimär kerä Penku karısına, Sandaya, güvesi Manuş için, - Çorbacılı da kullanêêr, haylak vakidını da faydasız kaybetmeer. O kemençä elindä hepsini aalêdêêr da, oynadêr da.

- Saa olsun, kısmetliymiş Tudorka, - cuvap edärdi Sana...

- Tâ bu takım, dostlarım, bän bir çala boyar oldum, - sölärdi Manuş. – Kaynattım Penku vardır çok kerä annattı bana, ani Bolgrad kasabası onun dädusunun, Kostaki Kanazirskinin, topraanda konmuş. O anılmış vakıtlarda, açan Aleksandr Sergeeviç Puşkin uuramış bizä Bolgrada, kaynatamın dädusunda, Kostaki Kanazirskidä duruklanmış da musaafirlik etmiş... Annadayım onu da nası kaynatamın dädusu zenginnik

edinmiş da boyar olmuş. Adı, tã nasıl sööledim, Kostakiymiş. Bu işleri bana büük havezlen kaynatam Penku annadardı. Gelmiş moş Kostake burayı Bolgariyadan. Bozgunculuk cenk vakidında türk padişahına karşı koymuş. Paşa dãdu Kanazirskinin kafası için çok para uura koymuş, ama zormuş bulmaa onu. Kostaki Kanazirsri kendi beygirlerinnãn hem taa yakın dostlarinnan Artık cenk edãrmiş rusun askerindã türklerã karşı. Tã bu işlãr için, cenk enseyişlãn bittiyñãn, rus padişahı Kanazirskiyã ölçmüş dört bin beşüz desyatına toprak Yalpug deresinin aşıakı akıntısında, çayırларınnan hem göllerinnãn bilã. O gelmiş erleşmiş eni topraanda, sayılêr tã bu büünkü Bolgrad kasabasının erindã, angısı o zaman henez peydalanırmış: göl boyunda irmi-irmibeş ev, yazın sıcak, toz bulutlarinnan sarılı, kışın da poyraz lüzgerinã karşı. Burada kaldırmış kendi evini da, Kostaki Kanazirski. Büün neredã bizim park bulunêr, ani puşkinin adını taşıyêr, orası taa o zamannar boş lukmuş, yapıntı varmış sade neredã şindi bulvar bulunêr, ama parkın erindã, göl boyunda büüãrmış sade birkaç kavak aacı. Aleksandr Sergeeviç Puşkin bulunurkan musaafirliktã Kostaki Kanazirskidã, ev saabinnen çok kere geziyã çıkarmışlar kasabanın kenarına, orayı göl boyuna. Günün birindã sıra gelmiş da poêt demiş Kostakiyã:

- Bozmaz, gospodin Kanazirski, temelleyãsiniz tã burada bir gözãl park, yapasınız hayır, bir dinnenmãk eri. Anar canabinizi büünkü yaşıyıcılar da, gelãn unukalarda.

- Kostaki lafsız kayıl olmuş da kendi da bir akıl vermiş musaafirã, hatır göstersiz deyne:

- Gözãl iş nietlediniz, efendi Puşkin, - demiş çorbacı. – Ama nãndan insan bilecek, ani biz ikimiz çekettirdik bu parkı?

- Pek kolay, - cevap etmiş Aleksandr Sergeeviç. – Yazılalım tã bu kavak aacında, ko bu aaç kalsın orta erindã parkın, ama ötãã doru ne fidan dikeceniz, dikin dozdolayında.

Taa ertesi günü bu enilik çalınmış kasabalıların kulaklarına: küçüü-büyü çıkmışlar eri düzeltmää, fidan koymaa. Çıkmış kendi Kanazirski dä musaafirinnän işä dikmişlär ikisi birär fidan, ama tä insanın aklında kalmamış, angı fidannarı onnar dikmişlär. Sora insanın zaametinnän hem Kanazirskilerin yardımınnan bizim park büümüş tä olmuş nicä şindi sık hem balaban aaçlı, çiçekli, gözäl. Ama adı son-sonunda “Puşkin” kalmış. Tä en ilkinki kavaktan, angısında büün dä durêr ilkin Puşkinin laabı kendi elinnen çizili, sora da Kanazirskinin – hep Puşkinin elinnen yazılı. Sadä ani bu üz yılın içindä kavak büümüş da evelki paalı musaafirin yazıları çıkmışlar pek yukarı.

Manuş çıkardı masa çekmecesindän dä gösterdi bizä Kostaki Kanazirskinin fasıl uzun bıyıklı simasını, angısını, çünkü Puşkin resimetmiş o evelki zamanda.

Sesleyännär yoktu nasıl inanmasınnar bu annadıcının laflarını, neçin ki hepsimiz istärdik aslı olsunnar. Onnar doldurdular bizim üreklerimizi hodulluklan, ki bizim dä duuma tarafımıza bölä hatır gütmüş dünnä anılmış poêt Aleksandr Sergeeviç Puşkin.

- Kısmetli mi yaşadın boyarın kızınnan? Nända kaldı şindi Tudorkan? – sordu sesleyicilerdän biri.

- Dostlar, - cuvabını etti annadıcı, - nekadar kayınnan hem kaynatam saadılar çalışırdım götürdeyim gospodarlı, onnarın yanı sora hep taa boyarlanırdım bän dä. Ama saklamaycam, çok kerä aklımca sayıklardım: “Neyä läüzüm bana bu zenginnik!” Sadä ayıptı bana ihterların üzündän brakmaa bu varlı bir tarafa. Deyceydilär: “Tä bosyaktan adam olmamış, olmaycêk ta. Yaktık gül gibi Tudorkayı”. Ama, açan onnar saalık braktılar, bän vazgeçtim çorbacılıktan da verildim en sevgili zanaatıma – muzikaya. Necäüz bilirdim manastırdan bana az geldi. Gittim

Odessä, (param vardı) ürendim en anılmış muzikacılarda. Etiştim Odessin opera teatrasında çalgıcı. Yaşardım aylämnen Odesstä, varlıkta hem pek gözäl dirliktä. Vardı iki uşamız: biri çocuktu-koyduyduk adını Ruslan, öbürü dä kızcaaz, adı Lüdmila. Çorbacılıımızı Bolgratta götürärdi vekillär hem çıraklar. Siyrektä bir karım Tudorka gidärdi Bolgrada, dolaşırdı evi, çorbacılı, ama bän sadä çalgıcılıkta gezärdim. Tudorka beni annardı hem pek sevärdi seslemää kemençemi. Sanırdım kısmetli yaşamamızın ucu olmaycêk.

Ama yaşamak diyl her kerä ölä, nicä biz isteeriz. Hata-bela hırsız gibi saklıdan geldi. Da ansızdan kar-kaybetti sevinmeliimi, düşürdü en aşaaı basamaa. Holera girdi içërimizä. Etiştirämedik çıkıp Odesstän dä kaçalım karından... Orada, Çum bayırında üç günün içindä gömdüm sevdami Tudorkayı da, uşaklarımı Ruslannan Lyudmilayı da...

Annadıcının gözleri nemledilär. Gündän yanık kel annısı sansan taa yalabıdı. O sansan üfkeylän kavradı kemençesini da girişti bir garip hava. İşidilirdi Bethoven. Çalgıcı ölä erleştirärdi, ki en prost muzika annayıcısı yoktu nasıl annamasın bu zor darsık üüreeni adamın. Bana gözlerimä dolardı yaşlar, yanımda sesleyicilär dä silärdilär gözlerini. Baktım çalgıcıya. Neçin onun gözleri kuruydular? Bezbelli bu kaavi adamın can erindä kalmıştı yaşları. Sade eski kemençesi göz yaşına boldu. Onun strunalarından hem kaşından dökülärdi iyri tuzlu yaşlar, sora muzika götürärdi sesleyicileri yaşamak ortalıına, gözäl dünneyä, anılmış Puşkinä. Kemençä däardı, ani yaşamak basamaklı, zor hem kolay, şen hem garip, fukaara hem zengin – başka türlü o yok. Kemençä enidän gezdirdi bizi tä o erlerdä, angıları için annattı Manuş laflan.

Çalgıcı bitirdiynän havasını, bir aar susuntuluk oldu. Hepsi aklınca düşünärdi kendi yaşamasına hem Manuşa. Kemençeci

dä iiltti kafasını aşaa da sustu kalaninnan barabar. Kimsey eltenmäzdi bozsun bu usluluu, salt o düümüklü strunali kemençä enidän girdi düşünmeklär arasına, o enidän, nesä, başladı annatmaa. Bu sıra artık Çaykovskinin hem Galinkanın, Puşkinin yardımnarinnan. O annadırdı te onnarı, neyi Manuş annadamadı hem kimsey yoktu nasıl annatsın laflan...

- Almadı çuma salt beni, dostlar, braktı büünkü günnerä. Yalnız kaldıktan sora bana boyarlık hiç tä yaraşmadı. Tezdä etiştirdi kıtlık yıllar çorbacılıım başladı geri gitmää. Sımarladım çıraklara hepsinä versinnär pay da kim nerayı gözü görürsä. Ne kaldı etiştirdim saurup satmaa hem baaşlamaa, çok verdim üüsüzlerä. Mitran Paniyä baaşladım toprak parasız. O etiştirdi baalar, açtı burada kırçma da tä sulêêr bizi dayma parasız. Kaldı sadä evim kemençäm hem tä bu kuşaam.

Manuş gösterdi kırmızı yapaa kuşaanı, angısinnan sarılıydı beli hem dä şkembesi dä bütününä. – Gezerim, çalêrim panayırdı. Bu zanêetim hayli taa çok yısıdêêr can erimi, nekadar zenginnik yısıdardı. Olmaydı sevgili zanêetim enseyämeyceydım kahırları.

Kara, sat-pat bozlan çalgın sakal az-buçuk titiredi, üsek geniş annıda buruşuk katmerleri sansan taa sıklaştılar. Gündän yanık surat hem kel kafa sansan taa da hem oldular, Manuşun vardı belli-belersiz kıvrık burnusu hem pek pak bakışlı, koyu kara gözleri. Bu kendi simasinnan o büülediydi sesleyicileri. Ama duygular topluşta taman olmaycêydılar, eer almayaydı taa da pek büüleyici kemençesi, angısı çıkarıp gaaripliktän şennää götürärdi, sora denizi dalgaladırdı baayın yapraklarını fışırdaydırdı, lüzgeri estirärdi, tarlada ekin çalkardı, yaamuru yaadırırdı. Sansan yaşamayı her taraftan aktarıp söölärdi: “Nayın, bakın, neyi gözlän görämediniz hem laflan annamadınız, duyguylan duyun, çekin dä bilin, ani yaşamayı lüzüm yapmaa taa gözäl, taa dolu. Tä buydu Manuş...

Kimdi Mitran Pani?

Uzun Stepanın Mitranın Panisi, fukaara başçivancı oolu, duuması Kayraklı küysündä. Oydu Bolgrad panayırın suvan-sarmısak hem kupriva-labada satıcısı. Onbeş yıl bobasınnan barabar kopar hem naanä satmaktan adamcılayın don da sırtına alamamış hem karnı hojma yarı-yarıya aaçtı. Açan bobası ölmüş, o kalmış irmi üç yaşında karısınnan Matronkaylan, ama anası ölmüş taa küçükkän. Pani iştmiş, ani Manuş Bolgrad merasını satêr, geler ona da deer:

- Af et beni, batü, oldu üç yıl sıravardır görerim seni panayırdä halk arasında, hiç şüpelenmäzdim dä, ani varmış bukadar zenginnik. Pek istärdim sesleyim senin kemençeni, annatmaklarını, ama bobam hiç bir kerä bilä brakmadı sesleyim seni nası läüzim, sade saklı ondan nekadarcık işidirsäm, oydu benim. Bobam toplayıcı, sıkı adamdı üredärdi bakêyim alış-verişä, parayı sıkayım da ozaman, çünkü, adam olacêymış, ama eer bakarsaymış sizin gibi panayır maymunnarına, pak aaç kalaceymışım.

- Seslä bobanı – cuvap etmiş genç erifä Manuş.

- Sesledim küçüklüümdän beeri, nası kendimi bilerim, avşam-sabaa dizädan su içindä, günün göbeendä iki adım başça erindä savaştık bakınmaa, adam olamadık, sırtımız hep yamadan görünmäzdi, soframız da ya sade yavandı ya da heptän ekmeksizdi.

- Neylen alış-veriş yaptınız panayırdä? – sormuş ihtär?

- Sarmısak, suvan, kupriva, labêdê, kopêr, kimär kerä biber-patlacan sattık.

- Bu mallan, bizim vakıtlarda zor bakınmaa.

- Ver akıl, nasıl bän da azbuçuk baari çıkayım yokluktan?
- Şarap sat, ozaman beki onarsın.
- Yok baalarım.
- Satayım sana toprak da etişer baalar.
- Benim param yok neylen topraa ödemää.
- Al veresiyä Sımayıl yolunda üç desyatına. Yavaş-yavaş ödärsin.
- Ama sän beki şaka deersin?
- Diyl şaka, dost, demiş kel kafalı ihtär, - git tä başla işlemää...
- Zor olacêk bana seninnen ödeşmää, - demiş Pani.

- Korma, zorun ötäyanında kolay, herkezinä zor. Sölä bobana gülmesin beni, zerä, kim aalemi güler, o kendini güler. Bakêrım sana – benzeersın islä çocaa, yapayım sana taa bir iylik, bekim jlursun adam, raz okadar hızlanmışın: git tä söölä bobana, ani te o panayır maymunu parasız baaşladı sana üç desyatına baa eri Sımayıl yolunda.

- Bobam bir ay oldu öleli.

- Diyl islä ani ölmüş, yok ne yapmaa dünnä ölümlü, ölümsüz yok yaşamak. O läözım yaşamayı enilemää deyni, ona taa geniş yol açmaa deyni.

- Oldu zavalı iyi gün görmedään, - kahırlanmış ool.

- Sana baaşlêêrım topraa. Git tä kend,başına savaş adam olmaa.

Mitran Pani bunu da işittiyän, bilmäzmiş napsın sevinmeliktän.

Genç karısınan, Matronkaylan başlêêr bu toprakta ter

dökmää. İlk yılın yapêr baa erindän gerää gibi arpa, birazını da dîker baalar. İkinci yılın doldurêr kalan erini dâ baalarlan. Taa ötää dooru Pani yapêr bir fukaara balaganı panayır erindä da artık satêr ilk berekettän şarap. Bu içki Paninin elini halizdän başlêêr gümüşletmäâ. Balaganın erinä tezdä panayır meydanında kalkêr bir büük ev, altında da bir geniş maaza, angısında kışın sıcak olurdu, yazın da serin. Bu maazada satılık şarap başlêêr hiç bitmemää. Mitran Pani olêr adam. O ister artık Manuşlan ödeşsin, ama bulmuşun, kim lafından dönecek.

- Bän dedim baaşış, baaşış tã olacêk. Neçin ozaman ödämedin?.. İstär millioner ol, bän sendän para almaycam. Bendä laf bukadar, - kesmiş ihtär.

Nesi var, panayır daaldıynan, Manuş kemeñçesinnän hem dostlarinnan hojma uurardı derin maazaya. Onda deyni hem kompaniyasına kapular her zaman açıldılar ardından. Taa sonunda bay Pani artık kendi dâ olmuştu paycı Manuşun derneklerindä, bitkidä dâ bizim baş öndercimiz gibi vazgeçtiydi zenginnenmektän da girdiheptän gücük fikirlilerin arasına. O pek käämil kaval çalardı, çırtmada da islä becerärdi. Şarap satmak hem baalar işlemesi kalmıştılar tombarlak Matronkanın hem iki çocuunun üstlerinä. Matronka da islä bir insandı, adamını kötölemäzdi, ani iştän brakıldı deyni, ona baarmazdı. "Ko iy lensin sevdiy işinnen, - dardı o, - şindiyardan etecek nekadar zeet çekti". Bu Mitran Paninin maazası tezdä kabul etti eni ad: "Manuşun meñenati". Burada bän işittim çok işlär, angılarını, paalı okuyucular, sizä dâ annadêrim tã bu kiatçıkta.

Panayır daalıştıktan sora bu bizim meñenatta büük iskusstvo işleri çekedärdi. Kavalcılar hem çırtnacılar, düdükçülär hem kalan instrumentçilär Manuşun kemeñçesinin aardına "Kara şal" türküsünün sesini çalardılar. Muzika bittiyän çıkardılar birkaç kişi, aktörlük vergililär grimnän takım

düzülü koyardılar “Boris Godunovu”, ölä, nicä tezlää improvizat edäbilirdilər. Kaç kerä bu pyesalarda vardır bän dä oynadım!

Mitran Pani kavalın içinä pufkurardı su erinä biraz şarap, çünkü taa iyi ötärmiş, da oturup bir batlaan üstünä başlardı aalayış havalarnı kavratmaa, onun ardına Minkuların Stifana seslän pietlerini söölärdi:

Tudorki gitti baalara,
Baalara maslini toplamaa.
Tudorki gidincä yoruldu.
Tudorki yattı dinnenmäa
Maslini aacının altında,
Eşil dä çimenin üstündä.
Tudorki uükuya kaldı,
Tudorki uükuya daldı
İlk mamusu düşünä geldi:
Tudorki, mari Tudorki, - dedi, -
Bän oldu dokuz yıl öleli,
Kim senin başını yıkêêr?
Kim senin peliyni örer?
Tudorki dedi mamusuna:
Bobam çoktan evlendi,
Bir başka mamu getirdi,
Başımı da yıkêêr,
Peliymi dä örer,

Ama sana benzämeer.
- Hele getir, kızım, teknei,
Bän dä yıkayım senin başını,
Ufacık peliyini öreyim,
Kızım" deyip tä seveyim.
Tudorki getirdi tekneyi.
Nändan da esti bir lüzgär,
Bir lüzgär, incecik lüzgär.
Maslini aacı sallandı,
Tudorkinin yanacına
Bir maslini düştü.
Tudorki birdän uyandı,
İk anasından ayırıldı.
Tudorki, gaarip Tudorki,
Pek mi zoor etti bu sana?
Kayıldım, kayıldım, allahçım,
Okadar ömürüm olaydı,
Nekadar anamnan biläydım.
Betfam sana, maslini,
İlkyazdan kuru olasın
Meyva da başka yapmayasın...

Kimsey bilmäzdi Stifana gelinin yaşamasını, ne da aylesi için bişey. Varmıydı onun adamı hem uşakları, osaydı yokmuydu, sormaa zordu, kim dä savaşırdı üürenmää, o saat kabuledärdi kesen-kes cuvap:

- Aktarma benim üreemi, bak kendi işinä, diyl senin işin, sor taa iy başka işlər. – Hem taa başka bu takım cuvaplar.

Stifanka Bolgrad panayırında semiçka satıcıykasıydı, laf edärdi iki dildä – gagauzça hem arnautça, türkülerini çalardı gagauzça. Sölärdi, ani işitmiş onnarımalisindän boba tarafından. Giymniydi o hojma bir mor çit fistannan, kışın mırmırı çukmannan, marakinalı güüslüklän, boynusunda vardı bir dizi sedef, iki dä left. Kollarında gümüş bileziklər, onnar da türkücüyka malisindän baaşıştılar. Başında taşırdı kara uzun püsküllü şalinka, kimär kerä mor şalinka hep ölä uzun püsküllü. Stifana diildi pek genç, ama gözäl insandı. Semiçka satmaklan çok mu kazancan? Karı henez karnını doyurmaa da etiştirämäzdi, yokluk beterinä giimi dä pek bir takımdı. Onun duuması Kara-Kurt küysündändi. Karnını hem canını çok kerä salt türküyän doyurardı Mitran Paninin meçenatında. Sadä burada idiyn hem içtiyn için öder sorulmazdı. Ne vardı harcanardı, açan da yoktu bişey dayanırdılar yoka.

Mitran Paninin evindä bän karşı geldim Kayık Orgiyi dä – bütün dolaya baş düdükçü; Kuninin Vaniyi dä – bir aar başlı adam, ama pek büyük laf ustası. O alatlamazdı cuvap etmää hem annatmaa, ama açan söölärdi, vardı ne sesleyäsin. Pek avcılı sevärdi, vardı bir dä tüfää hem ürenik tazısı hep onun ardında sündüklenärdi. Ünürdü, ani kırk yıl olmuş avcılık eder, ama av eti dadarmış ozaman, açan pannayırdan satın alırmış. Bin dokuzüz beştä padişahlıkta bozgunculuuymuş işlər deini kuvet izmetçileri izin etmişlər hepsinä avcılara getirsinär tüfeklerini yazdırmaa, çoyu savaşmış saklasın, birtürlü kurtarsın tüfeeni registraşiyadan. Ama Kuninin Vanisi kendi çekilmiş gelmiş prikaza bir demir kavallan elindä.

- Ona tüfek dener, gospodin naçalnik, - demiş Kuninin Vanisi, - olur acıtsın da, kanatsın da, orasına bän karışmêêrim.

- Ne getirmişin bunu bizä? – sormuş bir kuvet izmetçisinin biri.

- Diil mi canabinnär çaardınız tüfekleri getirelim?! Bän dä dedim getireyim, beladan korkêrim...

- Bu tüfek mi? Nası tüfek o?

- Tâ nası görersin, tüfek, bakma ani ölä görüneer, o urur da.

- Ne deliyä çıkarêrsın kendini, nası uracêymış bu demir parçası?

- Tâ nası! – deyi vermiş Kuninin Vanisi dä erifin kasıklarına bir kaval kaptırmış... Toparlanmış bir kavraşmak! Buvaz-buvaza gelirmişlär avcıylan kuvet izmetçisi. Barışa çıkmış prikazdan hepsi yazıcılar, kendi en baş çorbacı da. Kuninin Vanisi burada da ilersini almış:

- Gospodin naçalnik, - demiş o göstererek elindä kavalı, - geldim bän tüfeemi yazdırmaa, ama canabinizin bu izmetçiniz, ani borcunu yapacêk girişti beni gırtlêklêmaa. Ne zakonda böölä mi yazılı?

Hepsi görüncä "tüfää" başlamışlar seslän gülmää, ama öbürü kasıklarını tutarak çıkmış naçalniin önünä:

- Vaşê blagorodie, bu hayırsızın var kefi cümbüş yapmaa, ama tâ o gülüntü demirlän beni ne kaldı öldürsün. Canabinizin beki güleceeniz dä çıkêr, ama ...

Genä bir gülüş kopmuş. Taa lafetmää hem annaşmaa yokmuş neyä, naçalnik izin etmiş:

- Git, hozyain, sän bu tüfäännän evä da bak işinä. Bizdä nekadar iş var etecek, cümbüş patlatmaa yok vakıdımız.

Bunu işidincä Vani sıyrılıvermiş evä sansın hiç yokmuş orada. Sade o erif düülmüş kalmış hem dä kendini islä tüfää "evdä yazılınmadık".

Ama sade bunnarmıydı Mitran Panidä musaafir? Manuşun dolayanı üklüydü sade talantlan. Tä Dragan Todilerin Vanisi, çobanı evel, ama şindi çırtmasınnan burada orkestrayı tamamardı. İlişlerini Dimusu kavalinnan duêt çalardı kendi Mitran Paniylän barabar. Gurgu Dodur pek käämil daułu düvärdi. Modaların Toduru sıklık çalardı, Çüliklerin Vanisi hem Mokênnêrın Mitisi anılmış oyuncu başıydılar... burada can iylärdi onnar, kim ani yoktu nasıl dayansın türkü çalmadaan, oynamadaan, gözäl hava seslämedään, karışmadaan gözälä...

Gözellää karışmaa hepsini insanı çeker, ama kimisi onsuz pak yaşayamêêr. O zamannar, angıları için laf gider burada, iskustvo sokakta sıbidılıdı, da tä neçin pek zordu onnara kim gözelsiz er bulamazdı kendinä. Ama dünnä var dünnä, o talantsız olmadı taa en derin vakıtlardan. Talantlar her zaman duvardılar, çoyu taa duuduynan batardılar, sade kimisi batınca azbuçuk etiştirärdi şılasın kendiyesina; kendi şavkçaazinnan, kendi vakıdına görä.

Şatradan - kolhoza

Şatracı gezek çingenelär ansızdan peydalandılar bizim küyün kenarında. Açan sabaylan kalktık, çayırdı artık hepsi erleşmiştilär. Beş-on örtülü üstlü taliga birkaç ta erdä gerili şatra sansın taa bir küçük küycääz bizä yannaşmıştı.

Köstekli beygirlär otlardılar çayırdı, güneşlen barabar şatraların içindän çıkardı kara-kara çır-çıplak uşaklar, uzun kara pelikli, güüsleri açık çingeneykalar hem kara sık sakallı, güüsü kıllı çirkin bakışlı çingenelär. Bizä, küylü uşaklara, bundan taa büyük maraklı iş yoktu nasıl olsun. Nekadar “musaafırlär” kenarda durdular, analarımız günün boyuna evä toplaymazdılar. Biz unudardık, varınca, , ekmek imeyi da, may-may çingenelerä karıştıydık: kenarda bir taş aulun üstünä oturup siiredärdik eni komuşların her bir adımını da.

Avgust sabaaları çiyli hem serindilär. Şatracıların arasında dört erdä yanardı ulilingalar, çıplak uşaklar da onların dolayanında yısınırdılar. Ortalıktaki ateşin başında oturardı bir pek kalın ihtär çingeneyka. Buruşuklu suratı büüktü. Orada vardı er geniş kalın dudaklı aaza da, kos-koca kıvrık hıyar kadar burnuya da, katmerli üüsek annıya da. Biz sonunda üürendik, ani bu Nana babuymuş – bütünnä taborun başı hem anası. O sıkıştırardı baş parmaannan uzun ssaplı çölmek lülesinä tütün, sora uzadıp iki uzun tırnaklı kirli parmak hiç bir korkusuz alırdı kor da koyup lülesinä ateşi, başlardı sıkı-sıkı onun çıbıını emmää. Bu fasıl bacalık gibi lülä git-gidä taa pek aliflenärdi, babu da aazından, burnundan hep hep taa büyük tütün bulutlarını pufkurardı. Çingenäyka sansan sevineräk, ani tutuştu lülesi deyni, havezlän kullanardı işini: çekärdi tütünü içinä, sora pufkurardı onu yukarı. Sabaakı sak havada

çingenäykanın tepesindä kalkardı tütündän bir kocva direk, ama lülenin kendi saabisi, nasıl oturmuştu dördüllüyä, pek benzärdi bizim evdä bacalaa, açan mamu onda yakardı tezek ateşi çörek pita pişirmää deyni...

Dartılıydı Nana babu kara şalinkaylan, uzun püsküllü hem büük kırmızı güllü. Geniş hem hep ölä güllü alacalı fistan örtmüştü karının keresteli dizlerini. Boynusunda, fistanın üstünä, babu asmıştı altı sıra gözellik: ilkin, ensesinä taa yakın, vardı bir dizi iyri kömür kara boncuk, sora gidärdi iki sıra biaz sedef, onnardan taa aşaa sarkardı iki sıra ufak yalancı altın, bizdä onnarda deerlär left. Kulaklarında asılıydı büük yalabık küpelär. Kara şalinkanın püsküllerindä düümüklüydü bir maavi boncucak kırmızı iplicaklan, bir dä kırmızı boncucak şaavi iplicaklän. Belindän aşaa, neredä fistan paraşut gibi yayılmaa başlaardı, saa dizindä, babunun cöbü görünärdi – kos-koca çuval aazı may iki karış uzanmıştı. Belliydi, neredän saabiykanın eli gezmişti cöbün içinä – yolcaazda fistanın alacaları kirdän kaybelmiştilär.

Lülesini islä kazıştırdıktan sora, babu başlaardı ateşlen iylenmää, bir çırpyılan durmamayca korları deşärdi. Dolayanında torlak uşaklar, bakıp ihtära, onnar da ateşlän oynardılar. Kimisi, taa kabacaları, ani omuzcuklarında vardı birä k bez gölmeciki sadä ani giymni sayılsınnar deyni, ama göbekleri dışardaydı, gidärdilär meradan yakacêk toplamaa koçan, tezek – bulursalar da atardılar ateşä.

Bir gün, açan gün artık taa yukarı çıktı, sabaa serinnii da başladı geçmää, ateş yanında kalabalık çeketti siyrelmää, kaldı te onnar, kimin ahtı (vakıdı) vardı oynamaa. Birkaç küçük karagöz şımarırdılar, kolaşırdılar, biri birini ateşä itirmää savaşırdılar. Babu onnara bakıp çirkin-çirkin baarardı, ama çingeneçiklök drem seslemäzdilär, takazalar pak lüzgerä

gidärdilär. Huluzlar kollardılar sade babu kavramasın birini gölmeeni elinä, ama ani erindän kalkmaycêk o belliydi. Pak çıplak olannar taa gamsız şımarıp yansıldılar kartı – onnarı yoktu nadän tutmaa. Çingeneyka erindän kıpırdamazdı hiç, sansan kazık kakılıydı orada. Üfkesindä hızlanırdı oturaktan tutmaa, ama yorulmak boşunaydı. O salt güldürärdi uşak bölüünü hem kızıştırdı onnarı taa pek babunun yınadına şımarsınnar. Son-sonunda Nana babu braktı baarıp uslandırmayı da yaptı kendini ani uyuklêêr. Taa ahmak olan gölmekli çingenecik taptı bu tuzaa da yaklaştı babunun yanına, ama o ansızdan nica bir kartal kavradı bu oyun sevicisinin gölmeeni eteendän: gülüş kesen-kes geçtiydi aalayışlan baarışa. Babu da kalın gıcirtılı seslän söölenärdi, sora kavradı bir ateşli fışkan da haşladı ona iki-üç boylu boyuna. Öbür uşaklar toplaşmıştılar dernek tä bu yol artık diyl babuya, ama ahmak tutulmuşa gülärdiläk bayıla-bayıla. Çingeneykasaydı bunu düveräk, çekişärdi öbürlerinä. Baardıkça kuyu gibi aazında, bir peydalanıp, bir kaybelirdi iki ayıra-ayırı ön diş, angıları okadar iyriydilär hem tütündän sararmıştılar, ki pek benzedärdim onnarı bizim bakırlıkta kazıklara. Her bir çirkin baarmakta kuyudan fırlardı tükürüklän karışık tütün. Küçük çingenecik kıvrılıp savaşırdı kurtulsun, ama yoktu kolay kartı ensemää, bitkidä buldu kolaynı: uurladı da babunun iki parmaanı birdän ölä daladı, ki o dapturu geldi. Nana babu silkärdi kannı parmaklarını, ama çingenecik artık öbürlärlän biläydi. Orada kalktıydı bir gülüş çayır almazdı.

Taligaların birindä bizä deyni başka taa da meraklı bir iş: sincir edeklerdä baalydı iki ayı, biri sarı-boz, biri dä kara. Ayıları doyurardı bir delikannı çingenä Mihalaki, onun vardı geniş kırmızı kuşaa hem kirli gölmää. Mihalki atardı buruk bacaklı hamellerä ekmek parçası, kemik, hem başka manca kırıntıları,

açan o gördü, ani zulumnar babuyu aalattılar, hızlandı da kouladı onnarı. Geldi, neseydi, lafetti ihtärlän, verdi ona bir çığı tütün dä gitti genä ayılarına. İşidilirdi, ani Mihalki Nana babunun en sevgili unukasımış raametli kızından.

Kenarda musaafırläk okadar fasıl yaşardılar, ki onnarı siiretmää toparlanırdı diyl sadä uşaklar, ama bükklär dä bu beterä küy çorbacıları saabi çıkardılar. Çingenelerin taa geldii günü sokaklarda gezdi vornik Nüklay da tembihledi insanı, açmasınar aazlarını çingenelerä, ama işinä baksınar, hem kuşku olsunar, zerä bu şatracılar var nasıl türlü hırsızlık yapsınar. Taa birkaç gündän sora candarlarlan şef istedilär bükük girginnik göstersinnär.

- Bän bu hırsızları koulaycam bizdän, gitsinnär başka erä, kalan belalar küydä etmerlär da taa üstünä dä bu edeksizlerdä her gün bela beklä, - dardı o.

Ölä dä o günü çekildi-geldi çingenelerin taboruna üç candar tüfeklärlän hem vornik Nüklay (bu yalayıcı südüksüz küydä insan kurtuldu göz çıkından vorniktän). Candarlarlan hem vorniklä bilä kendi şef tä hızlanmıştı çingenelerin taboruna. İlktän küy başları neseydi lafettilär şatra önündä bükük kara sakallı, geniş arkalı çingenelärlän, ama olmalı annaşamadılar da şef başladı baarmaa:

- Şindi taa koşup gidäsiniz, - paralanırdı o tüfeeni omuzundan erä indireräk, ama şatracılar hiç davranmadılar da, bu usluluk onu taa da pek kızdırardı. Şef hızlandı kavrasın bir çingeneykayı peliyndän, ama o saat kabuletti bir koyu tükürük suratına. O tezicik çıkardı basmasını da silinärdi, ama candarlar hem vornik savaşırdılar "kabaatlıyı" tutmaa, çingeneyka girdi şatra içinä ordan da çıktı bu duşmannara karşı beş-on karı küçük çıplak uşaklarlan kucaklarında. Onnar hiç bir korkusuz

örürdülär kurulu tüfeklerin üstünä, urardılar candarlara tepmeylän, atardılar gözlerinä toz hem kül. Şef hızlandı yardım etsin candarlarına, ama bir edi-sekiz yaşında uşak geldi şefin ardından da ne kuvedi varsa bir çekiç döşedi onun boşuna. Çorbacı butakım atakayı beklemäzdi, ansızdan urmak onu semä etti hem da acıdan oturdu tüfeeni takırdadarak... Düüşärdi sade uşaklar hem karılar, adamnar bir taliga ardından sade bakardılar. Ačan bän baktım, candarlara, onnarın da biri artık erdeydi, vornik Nüklay kaçardı yırtık gölmeklän hem gözlerini uvarak, onun ardına küyä doru kaçardı taa iki cändar alkan suratlarlan hem başkabak. Şefin da işi bir çekiçlän kalmadı, onun üstünä hızlandı iki-üç pelikli da başladılar saçlarından dartmaa. Son sonunda işidildi şatra içindän Nana babunun sesi da cenk birdän birä kesildi. Karılar, uşaklar hem adamnar da sauşmuştular şatralara, taborda sansın can-cın yoktu. Şef kalktı toz içindän dä silkineräk iiri-iiri adimnarlan dooruladı küyä, onun da aardına alatlayrak gidärdi tabordan bitki candar da topallayarak hem çirkin-çirkin şatralara bakarak. Buncaaz oldu – küy çorbacıları çingeneleri başka dürtümedilär, ama şefin istoriyası çok yıl sıravardı güldürdü küyü, vornik Nüklay da ölüncä çıkamadı ne bir konuşkaya, ne dä pazarlarda bir dernä – onu o saat gülmäa alırdı küçüü-büüyü.

Nesi var, küy başların şüpeleri aslı çıkmadı – iki ay durdu yanımızda çingenelär, kimsedä bir kayıp olmadı. Şatracılar, kimsedä bir kayıp olmadı. Şatracılar yaşardılar kendi tabor zakonnarınnan: sevinärdilär, çekişärdilär, düüşärdilär.

Dooruluk için kimseyä danışmazdılar, onnarın vardı kendi sudları, kendi doorulukları. Hem taa bir belli edilecek iş: taborda haylakçı may yoktu: çilingircilik işini hepsi becerärdi – kazma, kürek, nacak, keser onnardan alırdı bütün küy. Bundan başka onnar bronzadan dökärdiläk koyunnara deyni çan, tarak,

bıçak hem başka işlər yapardılar, Çingeneykalar hem uşaklar, hakına, çok istärdilär, fal atıp aldadardılar, ama çalmazdılar. Pazarlarda adamnar küy içindä ayıları gezdirärdilär. Çok kerä vardır gezdiym Mihalakinin ardına bütün Pazar avşamadan, ondan islä oynatsın ayıyı yoktu. Kim sokakta siyredärdi, düşärdi versin bir parça ekmek ya bir koç avucu tenä ya da bir ufak para sıbitsın ayıcının avucuna, ama kim teklif edärdi ayıyı auluna düşärdi ya onnuu çıkarsın, ya da bir kazan tenä ya da oynadıcıya bir bez gölmek baaşlasın oyundan başka, ayılar başladıydılar bir çala türlü hastalıkları da alıştırmaa.

En ilkin çingeneläk yılaçlardılar kenarda yaşayan Karanfillerin Gavruşunu. Bu bir geniş arkalı dembel, işlemä, öl, istemäzdi da her türlü hastalık kendinä çıkarardı o boş kafasından. Küylü şakacıların biri çıtlatmıştı onun karısına, Nükülnaya, ani çünkü, ayı çiyenesinmiş arkalarını, da adamı birtaa ölüncä işä çekecek. Nükülnä dä, karı akli, sanmış aslı, da teklif etmiş çingeneleri. Şatracılara sa taman bu läüzimdi, taa bir haylakçı zanaatı.

Bir demirli papşoya çiyenttilär ayıya Gavruşun arkalarını, ama hastalılı geçmedi, sade ayıcıların işi bundan ötä su gibi örüdü. Çooyu çiyedärdilär arkalarını, taa çok te o zoruna hastalar, ani şaraptan kurtulamazdılar, ani nazardan çekärdiläk h. b. Haliz hastalar kıyışır mı boz ayının altına kalmaa?

İşidildi, taa, ani, kimseydi, istemiş güreşsin dä ayıların. Därdiläk Modaların Manayıl, küyün baş pelivanı, çünkü güreşmiş tä, şatracıların kara ayısınan da ensemiş tä onu. Ama açan biz, uşaklar, ani her bir işä göz-kulaktık, görmedik Manayılı güreşirken, bu var nasıl yalan da çıksın...

Bu sabaa Çingeneläk artık hazırıldılar gitmä, avşamdan toplamıştılar hepsini zanaatçılık tertiplerini taligalara. Ayılar

baalıydılar erlerindä, şatralar topluydular, ateşlär dä süünüktü. Ama ... kalkınmak, neçinsä, duruklanardı, hazır şilteli beygirleri koşmazdılar. Nesedi, olmuştu. Kalabalık toplaşardı ortaki taligaya, angısında süvennerdä baalıydı hamutlu iki kara beygir. Olmuştu Nana babu.

Geçinmişti ihtär seksän yaşında, aalayış azdı, ama saalık brakması büyük karsambalık karışmıştı. Nana babunun adamı anılmış şatracı çilingir, ölmüştü taa çoktan, büyük oolu edinmişti kendinä beygir taliga da gezärdi kendi başına başka taborda. Bu kara beygirläk hem taliga babunun mülküydülär adamından kalma, şindi kalırdılar Nanênın küçük ooluna Moroliyä, angısınnan bilä gezärdi babu erdän erä Bessarabiyanın topraanda. Bu taborda, Morolidän kaara, ihtärın vardı bir dä unukası – utacak bir genç çingenä Mihalaki, kalanı tabordan çingenelär babuya diydiläk hısım, ama Nanê vlast almıştı hepsinin üstünä kendi keskin fikirinnän hem eski zengin şatracılardan çekmä damarinnän, bu beterä tabora bütünnä o ana sayıladı.

Çingenelerin arasında laf gidärdi, ki Nanê babuda, nereddesä, saklı varmış çokaltın. Bu iş için dä olmalı çoyu beklärmişlär onun ölümünü, sanarak, ani paylaşmakta onnar da bişey hırpalayacaklar...

Ölünün taligasının yanında gezinärdi karılar uşaklarlan güüslerindä, karagöz adamnar kañçılarını saurdarak, gençlär, uşaklar. Kimseyin gözlerindä yoktu yaş, sade bir kara saçlı genç çocuk hojma silärdi ennerinnän gözlerini, sora ellerinnän üzünü saklayıp seslän aalardı – bu Mihalakiydi. Babu Nanêylan barabar taborda baş sayıladı taa bir kart çingenä, Yordan. Onun vardı kulaklarından uzun bıyıkları, siyrek sakalı hem büyük hobalık gözleri. Yordan Moroliyi tundan-tuna brakmazdı, varınca izinä iz basardı. Angısına bakardı onu sansın gözlän

iyardı. İlkin Yordannan Moroli halkın önünä taraşladılar Nana babunun cöbünü, aktardılar raametlinin partal rubalarını bir ipädan, kirli yastıcaanı tiftik-tiftik ettilär... Yordan kaçınardı pak dil çıkarmıştı. Koyu kara güüsünü kimsinä yamayıp, neseydi sorardı, kimisini yakalarından kavrayıp silkärdi nicä mamu hasırı silkär. Düüş pek yakındı, ani var bir laf yakada soluyardı. Ölü şindilik hepsinin aklından çıkmıştı. Kavga gidärdi altinnar için, ama belliydi bir iş: onnar ya kayıba karmıştılar, ya da babuda baştan taa yoktular. Sade ani ensesindä vardı dört büük left, onnar aslı altındılar, adetä görä onnar da kalırdılar ooluna Moroliyä.

Üülenä dooru kavga bir çala süündüydü. Çingenevkalar giydirdiydilər, hazırladıydılar babuyu gömmä. Tezlää yaptılar sandıını da taa o günü bütününä tabor gömdülär Nanê babuyu bizim mezarlaa. Bilmeerim nası çingenelerdä adet pomana yapmaa, ama bu ölüdä gördüm, tä nicä: ne mezarlaa, ne da tabora popaz çaarmadılar, ama hristiannı tutardılar pak bir stavrozlan, sık-sık stavrozlarını yapardılar. Stavroz yapmaa çingenelär alıştılar istemäklän hem fal atmaklan, o her bir işi çıkardardı hem yınandırardı da. Ölüyä deyne Hacı Kolinin Nedüdan aldılar bir batlak şarap, koydular onu taligalar arasına, çıkardılar dibini da bir yarım kilalık papurkaylan sıraylan adamnar hem karılar buyurdılar babunun canı için.

- Bodaprosti olsun, - dedi bir kalın çingenevka da kaldırıp papurkayı dibi kuru içti. Çok-çok yaş dökmäk, nicä bizlerdä yoktu, masa bişey kurulu yoktu, şaraba katık her kezın elindä vardı biräk parça ekmek, ya bir kıymık piynir, ya suvan, ya sarmısak. Butakım geçärdi Nanê babunun pomanası...

Açan knada bitti şarap, avşama vardı taa gerää-gibi vakıt. Pomanacılar başladılar git-gidä taa hızlı lafetmä, taa ötää doru bir sarp kavga kopuştu, angısı döndü da oldu bir çirkin düüş.

Nicä bir uslu hava ilktän lüzgerä geçär, sora da tezicik boran kopuşur atalı yamurlan hem toluyulan, butakım çingenelär dä pak kudurmuştlar: belli diydi kim kimä üfkeli. Hepsi baarıp-baarıp uradılar nereyi razgelirsä, karılar da uradılar biri birinä hem adamnara da. Ama, açan bir adam kuruları urmaa kariya, o koyuverärdi uura kucaanda uşaa. Belli bişey en üfkeli çingenenin kızgınnıı suvardı, açan onun yumuruunun altında uşak peydaıardı. Ama boşuna laf kalmamış: üfkeya bal-şeker denmer: bu üfkä da diildi ötää-beeri üfkä, o çingenä üfkesiydi, hem taa üstünä da, kızıştırılma bir kada şaraplan hem kayıp altınnarlan. Adamnar, babunun topraa ilin olsun deyni, kamçılarlan, sopalarlan hem çekilärlen düüşürdülär. Artık baarış hem düüş geçtiydi en cellat erinä. Çoyunda vardı kan, bertik, morarttı... Çingenä Yordan kimä kaptırardı, erdä serpili brakardı, ama kendinin dä kaşında pihtilenmişti bir kara kan akıntısı. Taman bu en sarp karsambalıkta kimseydi baardı:

- Aordi mo-o-o! Mihalki!

Hepsi çingenelär kuvannar gibi sardılar balaban hem gözäl iyri çatma kaşlı Mihalakiyi. Sora belli oldu, ani şüpelenmişlär, ki o sakaldı maslininin altınnarını. İlkin çocuun üstünä hızlandı, nicä bir yabanı kuzuya hızlanır Yordan, sora da kalanı düüşçülär. Kalabalıın gözü kararmıştı da bilmäzdi artık năbardı. Bu halda çingeneleri de edeidin bir canavarın üstünä, sanêım onu da paralaycêydılar. Duvärdilär hepsi Mihalakiyi. O ilktä savaşardı nesa, annatsın hem çevirärdi kimisinä, nekadar halı vardı yumuruklan, muştaylan. Çokluk tezicik enseyiverdi kabaatsız çocu da yıktılar onu erä. Urardılar neylän razgelirsa: sopalarlan, demirlän, çekiçlän hem yumuruklarlan. Mihalki birçala başladı çirkin-çirkin baarmaa, sora baarış kesildi, sandım artık öldürdülär... Bu yaslı siyrä toplanmıştı çok insan. Bobam dedi komuşumuza Tanasa:

- Hadi ba kurtaralım çocuu, bunnar olmalı unuttular, ani o da adam.

- Brak, aman, ornik Nüklayın hem şefin geçirdiklerinä uuramayılım. Ölä da kimsey eltenmedi karışsın çingenelerin düüşünä, makarki aramızda vardı girgin hem doorulukçu adamnar. Kapayım, çingenelerin, nicä tabietleri hızlı, düüşleri da ölä – geçti nicä lüzgär... İlkın braktı düüşü Yordan. O tez koştı taligasını ükletti uşaklarını karısını da aldı yolu, taa bir-iki minuttan sora Mihalkinin yanında kalmadı hiç bir şatracı. Genç olan kaldı up-uzun bizim küyün kenarında.

Adamnar hızlanırdılar baksınar ne oldu çocuklan. Komşumuz Tanas dardı:

- Çingenä da olsa, hep adam, be kardaş! Bu hayırsızlar üfkedä düüştä pak deli olêlar.

Mihalki mos-mordu, kannıydı kaybetmişti kendini, ama diildi ölü. Biz kaçarak getirdik su, adamnar serptilär sora içirttilär da genç yavaş-yavaş a dirildi. Komşumuz Tanaslan bobam getirdilär Mihalakiyi omuzda bizim içeri, çardılar ozamankı felşeri, bu da bir zoruna “doktoru”, ötää-beeri kendi başına üürenmişti yılaççılı. O koydu hastaya bir-iki kompres da gitti. Hepsi zaamet kaldı anama, o doyurmaklan, kompreslän hem türlü ot yılaçlarınan kaldırdı Mihalkiyi döşektän. Neileim komuşularımız da, olur demää, bütün küy gelip dolaşardılar Mihalkiyi, getirärdilär imää, yardım edärdilär anama çocuu yıkayıp paklamaa. İltän sandık ölecek, ama neçin laf kalmış: can tırnak altındaymış, hem, bezbelli, gençlik, kaavilik ensedilär ölümü. İki kırık iyesi bitiştilär, vardı zordu kafasından azbuçuk imiy sarsmıştı, o da geçti. Üç aydan sora Mihalki artık ayaktaydı, komşumuz Tanas gelmişti dolaşmaa da sordu ona:

- Nası Mihalaki gidecän mi taboru aaramaa?

- Yok şansora arta kalsın taborun yolu da kendi da, - cuvap etti o. O kışın Mihalaki yaşadı bizim ateş kuhnesindä. Yardım edärdi hayvannarı bakmaa, getirärdi su, yakacêk, ani var bir laf herbir işä yarardı. Açan çıktık ilkyaza, Mihalki gitti küy kenarına da bir boş evä erleşti sora da kaldı heptän yaşamaa bizdä. Taa ertesi yılın da evlendi bir küylü gezmäz çingenenin kızına, bobam da ona saadıç oldu. Eni evlilerä çok insannar yardım ettilär dä onnar artık diriltiydilär kendilerine bir evcää hem da ötää-beeri bir kuznä.

Mihalakiylän karısı, Kireki, pek islä yaşardılar hem çilingirciliy bilä kullanırdılar. Tezdä Mihalaki oldu küyün en lüzümlü adamı: ileri puluk düzdürmää aşırıya gidärdilär, ama şimdi vardı artık kendi ustamız hem Mihalaki geçärdi beceriklik tarafından hepsini dolay küylerdän ustaları. Bizim çingenä çemrekti, hiç kimseyi çivirmäzdi, hem iş için çok paa düümäzdi. Kim ne verärsa. Bezbelli Mihalaki duyardı kendini borçlu bütün küä. Ama bizim dä küylülerin vardı üzündä gözleri – kimsey ödeklän gücendirmäzdi Mihalakiyi.

Mihalakinin yaşaması isläydi, sadä evlat tarafından gücenikti hem arada saatta üsürärdi kuru-kuruya da hep dardı:

- Braktı meret kalacêk tabor bana ölünçä bir ıçıran...

Açan bizlerdä kolhoz düzülmää çeketti, Mihalaki artık onbir yıllık çorbacıydı, küyümüzde sayılırdı eski yaşayıcı, ama biz dä şansora diydik o ilerki uşaklar, ani aul tepelerindä şatracıları siyredärdik, ama olduyduk koca delikannı çocuklar, girdiydik komsomola da annadardık insana eni yaşamak için.

İlkyaz yaklaşırdı, henez toplaşan kolhozda taa kimsey bilmäzdi nasıl gidecek iş. Çiftçilär sade bir iş islä bilirdilär – tezdä lüzüm olacêk çıkmaa kıra ekmää. İnişiativa grupasından iki kişiyä

Songrolu Savilerin Todura hem Sandilerin Vasiliy obşee sobranie Azii etti toplasınnar eni kolhozniklerdän çiftçilik tertiplerini. En ilkin lâzımdı kolektiv gospodarlıına puluklar, sora bornalar, taligalar harabalar hem mallar. Hepsini bu işleri eni kolhozniklär topladılar Hadjı Trifunnarın Fedinin auluna. Bu sonunkusunun sade adı gidärdi. Fedi bir pek zengin kulakmış. Sovet kuvedi "iylikleri" için kaldırmıştı onu bizdän irak erlerä taa kırkıncı yılda da şindi, açan sıra geldi kolhozu diriltmää, onun büyük evindä oturdu pravlenie, damnarına koyardılar enikolhozun mallarını, sayvannarı altına da erleştirärdilär tertipleri, ani verärdi insannar kolhoza girärkan. Onnar artık dolmuştu dışarda da bir koca tepä.

Predsedatel baktı tepedä yıvılı kırık aaç puluklara, dişsiz bornalara hem kırık taligalara, dişsiz bornalara hem kırık taligalarda da dedi:

- Bunnar mı bizim insanın avadannıkları? Biz bu yılın lâazım ekelim 350 hektar biaz ekin, 560 hektar papşoy hem semiçka. Kalırsak bu kırık puluklara, yaptık işi. Yarı yolda kalêrız...

- Tovariş predsedatel, - danıştı Savilerin Toduru, orta yaşta bir adam, - Uş dediniz kolhoza traktorlar yardım edeceymiş e? Neredä onnar?

- Olur bän da sana sorayım, bay Todur, - dedi usulunnan eni kolhoz başı, - angı birimizä traktor? Bilersin, ani şindi kolhozlar çok oldular, sade bizim rayonda var artık irmi beş eni kolektiv MTStäsä topu bir on-onbeş traktor, hem onnarı da yok kim haydasın – traktorist yok. Bizä gelirsa da gelecek ya bir, ya iki traktor, ama işin kalın erini lâzım olacêk kendi eski tertiplerimizlen yapalım.

- Bänsaydı sandım, - dedi ensesini kaşıyarak Todur, - kolhozda kırlar traktorlan dolu olacêk.

- Dayan, - Todur, - karıştı lafa frontovik Sandilerin Vasi, - gelecek bizä traktorlar dä, kombaynalar da. Bizä taa cenktä politruk däardı, sadä buralım ensesini tä bu faşızmanın, etiştirecez küylerä traktor da, kombayna da, udobreniya da.

- Belli bişey hepsi birdän olmêêr, - uzattı lafını predsedatel. – Cenk bizi attı on yıl geeri, bir parça ekmää asret braktı, ama, var aması, biz ensedik. Şindi sadä saalicaklan eni yaşamaya temel atalım, maşınalık olacêk doyunca...

Hakına Sandilerin Vasi dört buçuk yıl yoktu evdä. İnsan onu kayıp sanırdı, ama bildir geldi cenktän sapa-saa hem güüsü dä doluydu ordennärlän hem medalilärlän.

- Pek zordu bizä, - annadırdı Vasil batü, - açan birda Moldaviyada evi braktık da başladık duşmana güüs kayarak geeri-geeri çekinmää taa Stalingradadan. Soran da diydi pek kolay, ama sevinärdik, ani tepeleyräk koulardık hırsızı, hem umut edärdik, ani tezdä evä etişecez. Umut, dostlar! Tä ne bizi saa-sem evä getirdi...

- Kafadarlar, tä ne, - dedi bitkidä predsedatel, - çok laf dermedä olurmuş. Burayı, pravleniyanın auluna koyacêniz sade malları, ama tertipleri hepsini taşıyın da indirin kenara Çingenä Mihalakinin kuznesinä. Sorayım da verdi mi o zayavlenie kolhoza?

- Verdi zer, taa ilk günü – cevap etti Vasi.

- Tä islä, o adam çalışkan hem var annaması puluklardan da, taligalardan da, erbir iştä. Başlasın da düzsün, eldän geçirsin tertipleri ekmää çıkmaa sıra gelincä.

Ertesi günü avadannık tepesi geçiydi Mihalakinin auluna: puluklar, tırmıklar, taligalar, ralalar hem taa çok başka işlər. Birinä bu tertiplerä yoktu nicä hiç adınca demää, hepsi kırıkta,

verandı. Avadannıklar benzärdilär taa çok bir metallolom tepesinä. Açan Mihalaki gördü bu işleri aulda, koydu iki elini başına. Belliydi, bu kırıkları o läüzimdi düzsün, işä benzetsin onnarı. Ama nasıl, açan onda yoktu yardımcı hem taa sora ıçıranı da raata brakmazdı, o gitti pravleniyä.

- Taman sana yollaycêydım, Mihalaki, - dedi predsedatel Radion Georgieviç Paçi, - taman vakıdında geldin. Eni kolhozun işi büün sana dayandı. İslä bilerim küydä hem yakın dolayda da sendän becerikli çilingir yok. Nasıl göresin kıra çıkmaa az vakit kaldı, gitsin-gitsin taa iki, en çok üç afta. Läüzim avadannıkları düzmää. En ilkin, belli bişey, pulukları hem taligaları, bornaları sora da kalanını.

- Pek çok iş, Radion Georgieviç, saalım prost, kendin dä bilersin, tä o hanidenki işlerdän beeri zor soluumu çekmää.

- Sık kendini Mihalaki, eni yaşamayı çekettireriz!

- Ee-e, savaşacam, tovariş predsedatel, benim karım Kireki taa kaavicä, o biraz yardım edecek, ama kömür neredän alacêz?

- Kömür bulacêz bän giderim rayona, kopardacam kolhoza deyni iki-üç ton.

- Hem kuznenin örtüsü akêr.

- Onu da düzecez. Hem verecäm sana iki genç yardımcı: Yanuşkaların Lazêrin çocuunu, bu olacêk islä, kaavi çocuk hem uslu da. Biri dä Kırbıykların Kostinin çocuunu, Vançuyuy, bileermiysin?

- Bileerim, bileerim, ikisini dä yapacêklar iş.

- Alacan onnarı çeksinnäk körüü, nenda läüzim çokanı düüsünär hem üüret onnarı yavaş-yavaş demircilik ustalını. Zerä biz, Mihalaki, dünneyä direk kalmaycêz. Ama erimizä bir kimseyi läüzim mı brakalım?

- Olä, olä, lafına yok maana, lääzim.

- Tä o iş için tä, üüret gençleri zanaata.

- Saa ol, tıvariş Radion, saa ol. Vallaa sandım sadä Kirekiylen bana kalacêk iş. Kör olayım-korktum. Ya gel, gör, Radion Gejrgeviç, aul dop-dolu kırıklan, yok neredän kuzneyä geçmää, vallaa...

Gücük ay, fevral, çıkardı, ama boşuna laf kalmamış: kendi gücük, kuyruksuz, sadä 28 günü var, ama tabietçii sarp: Büük aya, batüsuna, yanvaryä, däärmış:

- Batü bän sendän küçüküm, ama aşaa kalmam: sergendä fasülä çölmeeni hem dondurum, hem kaynadırım, hem oynadırım... O yılın Gücük ilktän dondurdu islä, sora iki afta serpti ufacik kaar hem gün-mp gecä ölä saurttu, ki göz-göz görünmädü. Kaar geçmişti iinä deliklerindän da doldurmuştu insannarın tavannarı. Şindi Gücük çıkarkan yapardı ikinci tabietini: çözdürdü, savaşırdı fasülä çölmeeni kaynatsın, sokakta dereciclär hızlandıydılar islä. Fevralın belası en ilkin etişmişti Mihalakiyä, onun kuznesinä. Örtünün kırık keremetlerindän tavan dolmuştu tepesindän kaarlan, angısı artık eriyärdi dä savaşırdı kuzneyi heptän yıkmaa. Çorbacı adamnar, bezbollahi, duymuştular, ani yıkıl bu adamın kuznesi, kolhoz var nasıl vakınca kıra da çıkmasın.

Açan bä geçtim o sokaktan Kırbiyklarrın Vançu hem Yanuşkaların Mina, açmıştılar keremetleri da atardılar kuznenin tavanından kaarları. Mihalaki baarınardı usulunnan gezinsinnär, zerä germelär olmalı çürük, var nasıl göçsün tavannar. Karısı tuyan, keresteli bir çingeneyka, kamburca Mihalakinin yanında birbuçuk görünärdi. O topalardı kırıkları tepeyä, kalmasınnar kaar altına deyni: kavrayıp iki elinnän puluu basedärdi onu iki-üç metra ötää, nicä bir oyuncaa sıbidırdı. Tekerlekleri tukurlamazdı, ama atardı tepeyä nicä uçurdakları.

- Kolay geläiyñ, dostlar! – dedim bän. - Nâbêrsınız?

- Tâ kuzneyi savaşêrız kurtarmaa, - cevap etti birisi.

- İlkyaz verer işçääz, - ekledi öbürü.

Baktım köşeyä, oradan inärdi öküzlärlän taliga, o da çekti Mihalakinin auluna, indirdi keremet, ani koysunnar kuznenin örtüsünä, kırıkların erinä. Bu taliga çıktı, kıstaf aula girdi taa iki başka öküzlü taliga. Onnar da taşıyardılar stanşiyadan kömür...

Çekedärdi bir eni çiftöilik yılı, bir eni ilkyaz.

Taa bir gündän sora hava heptän yısındı, kuşlar başladılar şen-şen ötmää. Mart ayı girdi pak güneşlän – üç günün içindä kaar kalmadı... kır işleri kapuya ururdular. Mihalakinin kuznesindä da örsün sesi çan gibi ötärdi. Çinsabaylandan taa geç karannaadan bacasının tütünü daadardı bütün maalemizä kömür kokusunu. Minaylan Vançu almıştılar artık kolayını: çekärdilär körüü, düvärdilär çekici, ama açan işin en cevaplı eri gelärdi, kaynadırdılar dingil ya başka iş, Mihalaki çaarırdı karısını Kirekiyi, ama diyl laflan. O bir hoş başlardı düümää cıngırdaklı örsü. Bu sesi işittiynän Kireki istärsä hamurlu elleri olsun, ölä dä gelärdi kaçarak da saat alırdı büyük çekici, ama Mihalaki küçüünnän sade örsü düvärdi hem çevirärdi demiri bir oyanına, bir buna, göstereräk neresinä ursun. Kireki kaaviydi dä düvärdi hızlı, ama çorbacıya lâzımdı birtakımca denk uruşlar. O uslandırardı karısını deyeräk:

- Uşoru, uşoru, uşoru!

Uçeniklär, Minaylan İvançu bakardılar Kireki bulünun ellerinä, ürenärdilär zanaatı...

Aulun bir köşesindä artık diziliydi hazır düzülü işlär: Bilinmiş puluklar, sıkılı tekerleklär, hazır taligalar hem bornalar.

Sıkı iştä Mihalaki artık pek zabunnamıştı, aar soluunu çekärdi, belliydi, ani kömür tütünü onu zeetleer. Açan kaldıydı birkaç gün kıra çıkmaa, kuzneyä geldi kendi Radion Georgieviç, baksın nasıl Mihalaki obşteyâ işler, lafında mı. Açan gördü may hepsini tertipleri hazır dizidä, sevindi, nicä bir küçük uşak seviner eni yıl baaşışlarına.

- Mihalaki neredän bu kuvedi aldın sän? Bunca kırıklıktan bizi çıkardın.

- Zor, tovariş predsdatel, vallaa zor, ama bizim zanaatta şindi harman, açan şindi işlämeycez biz, sora çiftçiyä olmaycêk ne biçmäâ. Ama zor, tovariş predsdatel, biz gecä-gündüz kömür hem tütün içindä. Korkêrım çihotkaya karmaylım, vallaa, bu iş diyl şaka.

- Nâpmaa, kardaş, olsa taa bir çilingir, diyştirelim seni birkaç günä.

- Diiştirsin yok kim, ama baari yalvaracam, kolver bizä kolhozdan birär filcan süt gündä. Bana, Kirekiyâ hem tä bu çocuklara.

- Neredän süt alalım, Mihalaki, kolhozda sadä bir inek?

- Vallaa, düşeer, tovariş predsdatel, tä zakona da sor, sööleyceklär, ani kim kömürdä işleer, onnara düşer birär filcancık süt hem bilersin, Radion, benim saalım yufkaca.

- İslä, - dedi Radion Georgeviç.

Predsdatel ölä bir adamdı, ani çok lafetmäâ sevmäzdi hem pek islä annardı zoru, kendi en fukaara bölüündädi pek çok zorlar frontta geçirmiştı.

- Sana deyni, Mihalaki, yazacêz her gün birär filcan süt, ama Kireki hem bu çocuklar dayanacêklar. Bir inään südünü angı

birimizä paylaştıralım, tä gelecek MTStän bir dä traktorist, ona da läüzim inek maasulundan dattıralım.

- Saa ol, saa ol, tovariş predsedatel.

- Gidecän sabaa Paruşların Ankaya, onda kolhozun inää, her sabaa saadiynan versin sana birär süt.

- Saa ol, tä islä, bän onu orada içecäm erindä, pek severim çii süt.

- Ölä yap, - dedi kolhozun çorbacısı da pinip bedarkasına gitti başka işlerinä.

Eni yaşamak, kolhoz yaşaması, çekedärdi yoklukta. Çorbacıda läüzimdi olsun büyük fikir hem öndercilik beceriklii, sade ozaman o vardı nasıl dooru paylaştırsın bir inään südünü bu käämil zaametçi insannara, ani bütün üreklän büyük istoriyalı işi başlaadılar. Radion Georgeviç Paçidä vardı o büyük fikir hem öndercilik beceriklii. Bu iş için, olmalı, insan onu, pek az kiatlı çiftçiyi, tä büün da artık irmi beş yıl sıravardı hep kolhoza baş ayrêrlar.

Bin dokuzüz altmış edinci yıl bizim kolhoz yortuları irmi yılını düzülmesindän. Yortu düştü taman Sovet Birliynii duuması gününä – Noyabrinin edisinä. Bu iki yortu birerdä zaametçilerä deyni büyük simvol sayıldılar, neçin ki Oktyabri revolyuţiyası hem küydä kolhoz vardılar pak nicä ikiz eşleri, tä neçin yortuyu tutardı küçüü-büüyü çok havezlän. Sokaklarda lozunglar hem transportlar annadırdılar neydik biz kolhozadan hem ne olduk şindi bu irmi yılın içindä. Meydanda bayraklar okadar çoktular, ani sanırdın kırmızı bezdän bir daa büümüş. En ortalıkta tezlää düzmüşülär bir uzun hem balaban tribuna, o da kırmızı materieylän kaplıydı. Herbir evdä sokaktan yanı saçaklarda vardı koyulu birär kırmızı bayırcık – bu da, bezbelli, sölärdi, ani çiftçilär diyl sade kayıl büünkü gözäl yaşamaya, ama,

ani eni yaşamak var haliz onnarın öz kendilerini el yarattıkları ham angısından geeri yol yok.

Meydanda tribuna önünä koymuştular, halk görsün deyni irmi beş büyük patret, onnar tä o ilk kolhozçulardı, angıları irmi yıl geeri ilkin vermiştilär kayıllık kolhoz olsun deyni. Bu patretlerin arasında gördüm çingenä Mihalakinin dä patredini. O artık olmuştu üç yıl pensieyä çıkalı. Aar iş hem evelki ıçıran yıpratmıştilar adamı vakitsiz. Deyäsin yatalak – diyldi, ama işä da eri yoktu. Pravleniya vermişti ona en büyük pensieyi da yollamıştı dinnensin neçin ki Mihalaki käämil işindän kaarä etiştirmişti kendi erinä iki da dermencilik ustası. Vançuyulan Mina olmuştilar kolhozda baş çilingir, işlärdilär bir geniş hem aydannık eni kuznedä, duvarları pak kireçliydilär, tavannarında elektrika şavkları yanardılar, körükleri da tok haydardı, koca ventilyatorlar da sıkı-sıkı uradırdılar dışarı kokulu kömür tütünnerini. Çilingirleri iştä hiç tanımaycan – giimniydilär epiz-eni halatlarlan. Mihalaki bu eni kuznedä etiştirmiş işlesin sade iki yılcaaz, sora, açan çıktı pensieyä kaldı erinä Kireki, ama onun da ömürü kısa çıktı: bildir ansızdan raametli oldu taa elli beş yaşını da doldurmadaan.

Kaldı Mahalaki yalnız. Hastaçilingir peek az sokaa çıkardı, ama bu büyük yortuya çaarmıştilar. O gezinärdi meydanda binnän halk arasında.

Saat onbirdä çıktı laf söylemää kolhozozun başı Radion Georgeviç Paçi.

- İrmi yılın içindä, - dedi nasaatçı, - olur demää, bizim küymüz temeldän diyşildi, sadä bakın dolaya, ne eniliklär düzdük: kultura evi, ikikatlı pravleniya hem selsovet, poçta birerdä, üç tükän, bir banya, ikikatlı şkola. Hayvannara deyni bir bütün kompleks, aaç ustalarına deyni hem demircilerä deyni

masterskaya. Büünnän büün kolhozun var 120 traktoru, 12 kombaynası, 65 avtomaşinası. Biz büün çorbacıyız 5 500 koyuna, fermalarda var binin üstünä kara sır, sade saalır inek 600. Düşünün tovarişlär, kim tutêr aklında irmi yıl geeri çekettirdiydik gospodarlı bir ineklen hem kırık puluklarlan. Bildir para gelirmiz çıktı altı buçuk milliona, ondan iki millionunu verdik kolhozniklerä zaametleri için ödek. Êkonomika okadar kavileşti ki kıtlık ta bizä yok näpsın...

Baktım bay Mihalakiyä o çekinmişti bir tarafa da seslärdi.

- Hepsi var aslı, - sölenirdi o sansan kendi-kendinä, - kendi gözlerimizlän gördük hem geçirdik, ellerimizlän düzdük, ama neçinsä başlêrız unutmaa. Şindi yaşamak, hakına islä, ama biz isteriz taa da islä olsun.

Nasaat bitti, kolhozun baş buhgalteri başladı okumaa, kimä baaşışlar düşer:

- Tınur Mihayıl Georgeviç, bizim anılmış çilingir, en ilkinke kolhoznik küyümüzä, kabuleder baaşış bir kostyum.

Muzika çalardı tuş, baaşış kabuledennär dä inärdilär tribunadan dolu kucaklarlan...

Yortu, yortuylan – o bir gün, bir günä sevinmelik hem iylencä, ama zaamet bütün ömürün sevinmelii, yaşamanın temeli, ani var taa eskidän laf kalmış: üç gün yaşamaya deyni dört gün işleyäsin lüzimmış. Büük yortudan sora bizim dä kolhozda başladıydı sıradan işlenir günnär. Çorbacılar kahr güdärdilär nasıl taa islä hayvannarı kışa soksunnar, ki onnar olsunnar sıcakta hem toklukta. İneklerin fermasında zaveduyuşiy Kosti Kırbobaoglu geldi predsedatelya sorsun:

- Süt bakları küflenerlar içyanından, korkêrım, - dedi Kosti, - başlamassınnar bozmaa hazır maasulu.

- Nöpmaa teklif edeceniz? – sordu Radion Georgeviç.

- Lâzım eni almaa.

- Pek kolay, paramız var, ama tükennerdä birerdä satılmêêr o baklar üz elli bak neredän var nasıl almaa? Lâzım ekspeditoru taa zavoda yollayılım.

- O da belli diil getirecek mi, - ekledi zaveduyuşiy. – Olaydı bu bakları bir türlü düzdürelim, onnar taa islâ akmêêrlar, ama tä bu küf, bela.

Beki onnarı kalayladalım! – ansızdan aklına getirdi predsedatel. – Onnarı kalaylaktıynan on yıl taa var nasıl gitsinnär, o zamanadan da zavodlar bizä dünneyin bakını etiştereceklär.

- Pek islâ, ama kim kalaylaylacêk? – sordu Kosti.

- Bay Mihalaki, ondan kaari kimsey bu işi bilmer.

- O da artık pekçä yavaşımış, hasta. Kayıl olacêk mı?

- Yok bişey, - dedi kolhozun başı, kalkaral erindän hem sevineräk, ani buldu kolayını taa bir zor işini. O her kerä, açan brigadirlärlän hem kalan aktivistlärlän zor soruşları çözüardı hep erindä dä oturardı. Seslärdi dostlarını deliklerini, kendi sölärdi, ama açan annaşmakta gelärdilär lâzımını kertää hem çooyu kayıllık verärdilär, o saat kalkardı skemnesindän – bu sayıladı, ani başka artık lafedilmeycek. Kosti dä fermada artık hanidencä işlärdi, sekiz yıl nasıl armatadan geldiydi da islâ ürenmişti predsedatelin karakterini fermanın zaveduyuşisi kalktı kendi da gitmää.

- Git tä bak işinä, - dedi Paçi. – Bän sabaa çaaracam Mihalakiyi, o sade göstereyin, ama çocuklar yapacêklar işi.

Fermaya geldi Mihalaki kendi kalaycılık tertiplerinnen hem

eski yardımcılarınan – İvanuşkaların Minaylan hem Kırbyıkların İvançuylan. O başka yardımcı kendinä predsedateldän istämemişti. Bu kolhoz demircileri dä sevinärdilär, ani geldi sıra taa bir kerä etmää onnarın becerikli ustalarınan.

Getirdilär kapları, Mihalaki izin etti en ilkin uusunnar onnarı isläcäsiniä kumnan taa yalabıdınca. Sora kendi nicä biler hazırladı kalayı da başladılar kalaylamaa... İki gündä hepsi baklar yalap-yalap edärdilär. Dädu Mihalaki nekadar fermada işledi hojma kendi eski “kusurunnan” iilenärdi, çiy sütçääz içärdi.

- Buyur, buyur Mihalaki batü, utanma, - teklif edärdi saacıyka Paruşların Maşi, - görerim, ani seversin sütçeezi.

- Severim, kızım, vallaa severim. Bizim bu demircilik zanaatınnan çok kömür tozu yuttum, ama sütçääz, kızım, paklêêr, o pek faydalı.

- Ama Mina hem Vançu batülär, - dedi Maşi gülümseyräk, - bakêrim, taa çok fermanın bufetinä kaçêrlar.

- Onnar, kızım, genç gem ıçıransız, olur rakıcık ta içsinnär, ama bän, vallaa, ıçıranı. Kaldı o bana gençliyimdän taa.

Avşamnein geldi fermaya bir eşil volgaylan kendi predsedatel dä.

- Nası, Mihalaki, gider mi iş?

- Şükür, Radion, islä gitti, tã artık başardık.

- Bilirdim, ani senin gibi adamnar kolhozu yolda brakmazdılar, onuştan da zorda canabini teklif ettim.

- Kaç kişiydiniz kuznedä? – sordu genä kimsä.

- Dört kişiydik. Tã razgelä üçümüz bıradayız. Mina, bän, İvançu hem benim raametli karım Kireki. Da, tã nasıl görersiniz,

dört aaza bulunmadı gündä birär filcän süt. Predsedatel yazdı sade bana, neçinki taa ozaman ıdırannıydım... – Mihalaki sansın sus oldu, baktı aşaa da bir garip seslän uzattı, - Da tä kaldım, ama zavalı Kireki, hozyaykam, tuyandı, saalamdı becerärdi işer işini da çokanı da düvärdi, ama zavalı gitti ansızdan... Bän sä hep taa gıdırdırım tä o eski kırık taligalar gibi.

- Ama öbürlerinä nändan süt aldınız? – sordu bir genç çocuk komsomol nişanınnan güüsündä. Kalan saacıyklar da – kızlar çocuklar, damnardan açık aazlan seslärdilär pensioneri.

- Birerdän, çocuum, - dedi usulunnan Mihalaki, - işledilär sütsüz. Kolhozda ozaman vardı sade bir inek. Paruşların Ankası onu saardı.

- Bizim mamu, - dedi genç saacıyka Mani, - vardır o da annattı.

- A-ha, tä senin anan, büün dä tä saa karı. Gidärdim sabaylan sizä içärdim bir filcän südümü – dä işä. Vallaa, utanırdım o bir filcan südü evä taşımaa, angı kabın içindä onu koyasın? Olä, kızlarım, biz çekettirdik, ama şindi... – Mihalaki baktı dolu baklara, saacıykların iki katlı evinä, evin önündä çiçeklär da sustu.

- Saa ol, ani teklif ettin. Bän çoktan çıkmadıydım buyanı, vallaa, Radion, sansan bir kasaba olmuş bu bizim fermalar.

- Tutêrsın mı aklında, Mihalaki, açan kolhozu çekettirdik, bu çayırın boyu bomboştı?

- Nasıl tutmaycam, dostum, bu çayır benim aklımda kalacêk taftalar annıma urunca, sän islä bilersin. Kim şüpelenärdi, ani bu erdä, angısında beni ecel maymay kaybettiydi, kalkacêk büüülä iki katlı ev. Baksana nasıl dizilmiş damnar, erersi çiçeklik hem fıdannık! Olsam e tä şindi kavi hem genç da işleyim!

Baklardı doldurdular sütlän. İrmi bak gitti küyün laröklarına, kalanını yolladılar maslozavoda. Baklardan başka avşamki saamakta doldu bir dä tısterna. Mihalaki bu işleri kuşku siyredärdi, bitkidä danıştı predsedatelä:

- Bän, Radion Georgeviç, büün taa bir iş aklıma getirdim. Açan canabindän ilk yılın, kolhoz başlantısında istediydim çilingirlerä deyni birär filcan süt...

- Eh-e-e, bän dä unutmadım onu, dost.

- Ama nasıl oldu? – meraklan sorardılar fermanın genç işçileri.

- Bu şı oldu kırk edidä. Gittim bän canabisinä, tä üzü burada, deerim, tä aar iştäiz, kömür hem tütün içindän çıkmêêrız, o yılın da kırıklık hem bozuklul çoktu, iştän göz açamazdık. Ver, derim, predsedatel, bizä birär damna sütçääz.

Bir nedän sora genä uzattı lafını. – Ama çok yıl geeri tä bu küy kenarında çayırıkta, duruklandıydık biz, şatracılar, ani gezärdik gök altında erdän erä kismet aarayrak. Hep kismetä umutlanardı benim senselerim dä, açan beni öldürä yazdıydılar, koynumda altın aarayrak. Kär tä orada bizim çingenelär braktıydılar beni ölü! – Mihalaki gösterdi damnarın önündä çayırcaa...

Aarardık kismet, o sa diylmiş uzakta. Bän onu buldum tä küydä, bana o geldi kolhozdan. Geldi hepsimizä, benim o gezek dedelerimä dä. Onnar da büün çıktı şatralardan, yaşêrlar geniş aydannık evlerdä. Sovet kuvedı koydu hepsini erli erinä, ama benim kismetim pek büyük, ekmek bana taa tatlı, neçin ki kendi elimnän pay aldım tä bu eni yaşamayı düzmektä. Vallaa, bundan paalı yok! Tä, Radion, sölesin, o biler.

- Aslı söleer Mihalaki. – Bän pek islä bilerim, ko gençlär dä bilsinnär.

- Düşer biläsiniz, uşaklarım, büün hakına, çooyu o bizim eski hem ayıp adetlerimiz battılar, varlık tarafından da hepsi etişeer, sade sanmaasınız ani şansora hepsi hazır da kaldı haylak durasınız. Gençlerä deyni dä var ilerdä pek çok iş... İstärsanız, sizä dä ekmeek tatlı gelsin, unutmayınız – kismet zaamettä. Kendi ellerimizin zaametindä.

Gideceykan Mihalaki içti taa bir filcan çiy sütçääz. Predsedatel aldı çilingiri maşinasına da haydadı onun eni evinä dooru.

Kimnerdän kopayım mı?

Bessarabiyalıyım: ne sor, ne söyleyim annadardı malim, ki onun malisi gelmiş bu erlerä dul karı iki oollan Bulgariyadan, Varne okoliyasından, adamını duşmannar zapa almışlar da sora tezlää öldürmüşlər. Bu beterä o uzak babumuz kaçmış zeeçilerdän burayı. Delikannı olları burada evlenmişlər, dä birinin olmamış hiç uşakları, ama öbürünün olmuş dört çocuu, iki da kızı. Tä o dört çocuun birinin adıymış Rusi – oymuş dädumun bobsı, sora gider dädum Miyal, sora da bobam, Panayut, sora da bän – Avram. Yaşêırım Bolgradtan ne pek uzak, ne dä pek yakın. Sabaylan kalkarsan, üülendän yayan kasabadaysın, ama benim küyümdän erkenä kalkarsan hem sıkıca da adımnarsan taman panayır başlantısına Bolgradttaysın. Evlenämedim. Gençliyimdä üç yıl sevda sürdüm bir komşu kızınınnan, ama anası-bobası istämedilär onu bana versinnär, hep beklärdilär gözäl kızlarına bir zengin çocuk dünür yollasın, zengin olan gözellää bakmadı, aldı kendisi gibi bir çirkini hem zengini, topladı iki zenginnik bireri. Oldu, nicä maanidä çalınêr:

Maani, türkü evelki,
bendä yarlar var iki:
biri – zengin ölecek,
biri – gözäl gelecek.
Zengin olan ölmedi,
Gözäl olan gelmedi,
Kaldım, nasıl boş kırdı,
Ne orda hem ne bırdı.

Istedim dä, kalmasın yalnız deyni, nicä maanidä sölener, aldı başını da, karardıp gözlerini, hiç anaya-bobaya bişey sormadaan, kaçtı aşırıya... Bileydim, ani kaçak gidecek, kendim onu bir gecä getireceydim, ama kim biler, neredä düşecän da orayı biraz saman döşeyäsin. Bu – bir. İkinci dä – anam-bobam fukaaraydılar. İlerki yılın kakum evlendiydi, ona düün yaptık. Bu yılın da bana lääzımdı yapsınnar, ama belliydi, ki bu harcı yok neredän yapsınnar. Tä neçin eltenmedim kaçak getireyim, bekledim taa iy vakıtları, ama sevdam uçtu-gitti. Benim dä üreciim yandı-eridi, sonunda da heptän kitlendi. Kaldım büünnän-büün yalnızça tın başına. Anam-bobam öldülär. Bana kaldı kül örtülü, küy kenarında bordeyimiz, neçin ki en küçüüdüm içerdä. Bundan başka, bana kaldı bir eşek, bir sacın başça eri hem yarım desyatına kırdä işlenir toprak.

Bän kalmadım aşaa başka akılı başındakılardan. Çalışıp işledim da zeedelettim bobamdan kalma “varlı”. Başça erin kofaylan sulardık, bän yaptırdım ona bir küçüräk dolap tä başladım eşeklän sulamaa-bulduum kendimä bir ortak, Paterkaların Uliyanı. Onun vardı kalabalılı hem havezi başça bakmaa. Yarım desyatınayı hem başçayı işlärdik barabar. Bän taa çok eşää haydardım dolapta, hem zarzavatlaran panayırcılık edärdim Bolgradta, ama Paterkanın Uliyanı kalabalıınnan yapardı kalan işleri başçada hem tarlada. Açan bir-iki yıl uur gitti işlerimiz, arttırdık ötää-beeri paracık, aldık eşään yanına ikimiz bir dä beygir, akına zabundu, ama benzemäzdi tek koşuma, yapardı o iş. Benim yalnızlııma az lääzımdı, ama Uliyanın kalabalılına zorçaydı etiştirmää imelik tä, giim kulluu da. Kısadan söyleyim: zordu bakınmaa, ama biz savaşırdık baari ölmeycek kadar, ani var bir laf: “Ne diri, ne ölü, zar-zor eşeräk külü”. Bölecä gitti çorbacılıımız, nekadar “aklım başımdaydı”. Ama şindi bän braktıydım mırtoğayı çizidä, eşää da dolapta koşulu ortaama deyeräk:

- Bak, Uliyan, kalabalığını, başçayı, beygiri, eşää hem tarlayı – hepsini baaşlêêrim sana. Olursa vakıdım geleyim başçaya – verirsin bana da bir doyumnuk eşilliklerdän, ama eer canın çekmärsä vermää, vermäzsın – senin işin. – Baktı bana ortaam, sora eşää baktı. Bezbelli, düşünärdi, ne oldu bana. Onun yınanınca gelmäzdi, ani bu iş var nasıl olsun aslı.

- Bän şaka sölämeerim, Uliyan, sanma, aldatmêêrim!

- Sän akıldan beki bozuldun?

- Diyl, aklım erindä, sade bän taptım Manuşa...

- Nası Manuş o, delirtmiş seni?

- Olmasın şüpän, o bir islä, pek islä adam. Ama bän sana kendimdän baaşlêêrim, onun burada hiç yok işi. Vallaa, Uliyan, kendimdän!

- Saa ol, ama hep yınanmêêrim. Sän sora geeri istärsän bobandan kalma mülkçeezini, korkma bän verecäm.

- Diyl läözım istämeycäm. Hiç bu iş için laf ta olmaycêk.

- E evini näbacan?

- Bir kilit uracam da dursun. Ama läözımsa sana, onu da veririm.

- Etecek, etecek oldu, dost, sän heptän mi fikirsiz kaldın, naşey?

- Korkma, kardaş, bän delirmedim, bän buldum kendimä kısmet... Ortaamnan bu takım annaştıktan sora geldim Manuşa. Hepsi kahırlarım bitti. Yoktu zorum ki çorbacılıım örümeer. Burada gelirdi kimi saatlar, açan biz, batnık sayılannar, okadar kısmetli duyardık kendimizi, ki en onmuş çorbacı yoktu nasıl butakım kısmetli olsun. Ani var bir laf, istär allah ta torbana koysun.

Basamaklı yol

Vulkaneştä adetlär türlü... Anılêr Vulkaneşt küysü eskileklerinän hem girgin adamnarınnan. Başka küylerdä candarlar kurkan gibi dik gezärdilär, ama Vulkaneştä sakınırdılar... Baari azbuçuk aardına bakınırdılar...

Kabaatsız şamar için Vulkaneştä vardı yazımadık zakon – bıçak. Yok bişey, ani bıçak için sonu prost olardı, ko bilsindi okupantlar, ani onnara prostedilmeycek adamın çestini çiyнемäk.

Herbir Vulkaneştli hazırđı kendi adamnı için lafsız canını ortalaa koymaa. Bu islä Vulkaneşt adeti başlamıştı başka dolay küylerä dä geçmää, taman o zamannarda, açan topraamızı çıynärdilär Gitlerin hem Antoneskunun tazıları. Onnar beslilikän şımarırdılar hem ter-su içindä kaldılar savaşarak insani susturup ayak altına koymaa.

Başladık lafı adetlär için, hadi sööleylim okuyuculara taa bir Vulkaneşt adeti için: levent delikanni çocuk, eer bir bobasının varsaydı ötää-beeri mülkü hem dayanırsaydı kafadarlarına, üp-üülen zamanı kapardı horudan beendi kızı. Hem o vakıtların zakonnarı da bu diyl pek gözäl adetin ardına hiç aaramazdılar.

- Sizdä adet ölä, - deip hıradılar başlarından aalaşıcıları. Olmalı bu beterä git-gidä aalaşıcılar hep taa azalırdılar, ama taa da sonunda küy çorbacılarına dooruluk için, olur demää, kimsey danışmazdı.

Ama İvan Savastioglu, Vulkaneştli anılmış usta, adetä görä yapmadı, ayırdı kendisinä yavklu sevdaylan hem kayıllıklan.

Sevä-sevä evlendi Çokoy Kostinin kızına Paşıkaya. Bu eni evlilerdä içerdä yaşamak gidärdi pek gözäl hem annaşmaklan.

Ev olduktan sora Vani başladıydı kendi zanaatını, aaç ustalını, taa da büük havezlän kullanmaa. Kazanç ona vardı etecek nekadar. Ona iş sımarmak için küylülär hem vardı çok aşırıdan da gelir.

Vani danıştırdı gelininä:

- Bänim Vani Savastioglu, anılmış usta, - güüsünä yumuruunnan urarak hem sora da tekrallardı: bänim Vani, bänim usta!

Paşıkaya bu laflar diyl ani fena gelsinnär, ama sevindirärdilär onu. Butakım lafettiktän sora Paşika da atardı Vaniya şakayı. Lääzım olduynan çarmazdı adamını adınca, nicä başka günnerdä, ama dardı:

- Hey anılmış usta oolu, ya getir karına bir kazan su! Ya da:

- Usta İvan Savastioglu, as uşaan sallangacını!

İvan Savastioglu hiç üşenmedään çıkıp işliktän yardım edärdi karısına, sarmaşıp öpärdi onu da sora genä gidärdi kendi işinä...

Ama boşuna laf kalmamış taa eskidän, ani yaşamak merdiven-merdivenmiş. Nicä toprakta yok düz er bayırsız hem çukursuz, ölä yaşamakta da yok sade ballı-şekerli, kavgasız hem kusursuz. Yok dünnedä tatlı acısız, nicä yok pak biaz karasız. Biz burada annadacöz Vaniylän Paşikanın da yaşamak merdivenlerini, arada pek zor çalımı yaşamak basamaklarını. Bir nedän beeri kısmetli yaşamanın arasına sansan bir şeytan girdiydi: anılmış usta İvan Savastioglu kahırlı gezärdi, karısına az laf katardı, işliktän bütün gün çıkmazdı. Kimsey bilmäzdi Vaninin kahırını. Sade Paşika hepsini duyardı hem kendisi dä adamının yanı sora git-gidä hep taa derin kahıra düşärdi. Paşika kimseyä sölemäzdi zorunu, Vani dä – genä ölä. Hem karı-koca da çalışırdılar biri birindän saklasınnar, ne fikir onnarı zeetleer.

Şindilik, açan Savastiogluların kahır taa girmede Vulkaneştli laf gezdiricilerin aazına, açıklayım onu bizim okuyuculara: Vaniylän Paşika onbeş yıl sıravardı gözäl dirliktä yaşardılar. Konukoşmuşlar mayıl olurdular onnarın hoş annaşmaklarına hem şennikli evlerinä. Onbeş yılın içindä kısmetlilerin aylesindä altı uşak bulundu, hepsi dä onnar kızdılar. Tä buydu Vaniylän Paşikanın kahır maanası. Taa açan ilk uşakları oldu, Vani beklärdi bir çocuk. (Angı girgin genç boba istämeer ilk uşaa çocuk olsun?). Ama açan gördü, nekadar gözäl kızçaz duudurdu ona Paşika, nicä tezicik başladı gülümsemäa, sora da örümäa, biraz unuttu o kendini nazlı zoru için. Kimseyä bişey sölämedi, sade açan işitti, ani komuşusunda, Kara Tanasın Hristuda, çocukmuş. Hem herendeyi çekärdi, hem kendi-kendinä söölenärdi: "Kismetli Hristu canaabet", sora da genä kendi-kendini uslandırırdı: "Verecek allah bizä dä... Sonunda brakıp düşünmeyi düzledirdi taftayı kertikleyip alacalardı onu ölä kırnak, çalışardı diyl sevinip tä, ama üfkeli-üfkeli, sansan tä o aaç kabatlıydı, ani onun kız, Hristunun da çocuk. Bir çala sansan başka eni gospodarlık işlerinä savaşırdı düşünmää, ama neyä dä salsa, genç bobanın bu iş aklından çok vakıda çıkmazdı "Ne olacêk bu Zirgil İvançuların Todidän, ikisinin bir pazêrdaydı düünneri, onun da çocu u varmış. Genä bu işi sayıklamaa başlardı Vani, - hem karısından da yok ne olsun, bir alçacık insancık. Ona hiç çocuk kulluu yaramêr da. Paşika saydı... bir insan! – Ne gitmişim bän dä aalemä bakmaa, sansan içerdä sade bir uşaklan kalacêz. Bu yok nasıl olsun! İkincisi nası-nicä çocuk olacêktır..."

Bu takım düşünmeyi kestirip, çorbacı enidän işä tutunardı. Vani erleştirip sıkıardı eni kapuları. Açan filönkaları uydurup tutkallardı, sora da büük çekiçlän: çat!çat! kaptırırdı, sansan proslän sıkmışın, ölä gözäl öpüşürdü o aynalar!

Tä nasıl işlän, umutlan hem düşünmäklärän-sayıklamaklan geçärdi adamın saatları, günneri hem yılları! Tä nasıl kısılırdı ömür!

Geldi sıra Paşıkaya çaardılar enidän Peni babuyu küçüünü kabuletsin. Birkaç saatta sora Vaniyä sööledilär, ani taa bir kızı bulundu. Bu haber onu semeledi, ama usta İvançu kendini kaybetmedi.

Tezicik hızlandı kırçmaya aldı iki yarımnik rakı. Birini açtı da kiraz etti babuyu hem öbür karıları, ani gelmiştilär bu sıraya, öbür yarımniklan da girdi işliynä, kaldırdı onu hiç filcansız. İki-üç soluk çekettiyän baktı – şişenin dibindä bir parmak kalmıştı. Bilmäzdi Savastioglu, neçin içtiydi bu keskin rakıyı: sevinmeliktän kızının saalı için mi, osaydı kahırdan çocuuk yok deyni mi. Başka sıra bukadar içkidän vardı nasıl kör sarfoş olsun, ama büün sasan aazına da almamıştı.

Vani Paşıkayı sevärdi bütün ürektän. O yoktu nicä karısının yanında baari biraz göstərsin, ani diyl kanaat oolu yok deyni. Varmıydı nicä luhusa insanı taa üstünä dä gücendirmää? Kim istärsa bu işi yapsın, Vani istemäzdi.

Eni insan dünneyä peydaladıynan gagauzların var türlü sıraları: kadeni, punuda, kumatriya. Kim ötää-beeri kendini adam sayêr, yok nasıl uşaklarına bu sıraları yapmasın.

Vani diyldi küydä bitki, bu beterä o, karısının küçüü olacêykan, ilerdän hazırladıydı paracık herbir adetlär için. Bu uşaan da sıraları oldu pek gözäl, pek şen. Kimsey denämedi, ani çorbacının var kahırı. Vaninin nazlı zoru üreciindä saklı kaynadı. Hem neçin sä, hocma aklına gelmäzdi, sade açan tä bu işlää girärdi da kalırdı yalnızça, pek zordu kurtulmaa zeetçi fikirlerdän. İltän aklından geçirärdi uşaklarını: “Gözäl kızlarım var, - sevinärdi o, - ama tä bu canaabet Danidä (bildir evlendi) ilk uşaa artık çocukmuş. Gidip görecäm...”

Sora davranıp kendi-kendinä dardı:

- Bak sän, bän sansan tatula imişim, aalemin çocuunu gidecäm görmää... Ne, ilerdä vakıt mı yok, ne?Günnär çuvala girmedi. Gelecek bizä dä kismet! – Usta topladı kendini, ani genä zor fikirlär onu elä aldılar, da kurtulsun onnardan deyni, pak kızardı: de taftalara üfkelenmää! Ça-a-a-t! Ça-a-a-t! Urardı nereyä lüzım, sora kleylärdi, yaldızlardı üstlerini, hem ölä kırnak alacalardı, sansan resimneri büülü bir karandaş çizmişti. Her zaman Savastioglu bu düşünmekleri ardına, işlärdi hem taa hızlı, hem özgäylän, sansan savaşırdı işlän buusun hanideki kahırını.

Geldi sıra oldu üçüncü uşakları da... genä kız, sra oldu dördüncü – genä kız, beşinci – kız!Altıncı... genä kız!

Butakım “kısmetsiz” uura dayanmak läüzim, diyl şaka. Vançu Savastioglu artık bulamadı kendinä saburluk saklamaa kakahırını. En ilkin döşektä Paşıkaya annattı hepsini, nelär onun fikiri hem ürää üüttü bu onbeş yılın içindä. Nasıl o kıymadı sevdasını karısını acılamaa da tuttu düşünmesini saklıda, yaşadı büük umutlan. Paşika kendi dä açıkladı adamına, ani hep bu, derttän zoruydu. Bir uzun lafetmektän sora, karı-koca düştülär kayıllaa, ani umudu heptän kesmää. Bu içerdä laftan sora Savastiogluların “kısmetsizlii” artık başladıydı daalmaa sokaa da. Geçmedi çok, sokak yalancılarının kimisi etiştirämedilär islehcä dillerini kaşımaa, açan ürendi maalä, ani usta İvançunun karısı, gelin Paşika artık edinciyä vakıtlıymış. Vani hiç sakınmadaan Pazar günü adamnar arasında dedi, ani eer çocuk olursa, yapacêk onu baş usta. Hem dä onun duuduu gündä aulu içindä gösterecek bir büük siir.

Geldi o gün dä çardılar Peni babuyu. O gireceykan içeri Vani savaştı babuylan laf harcasın, ona bişey sımarlasın, da dedi:

- Ya saatlan, iy saatlan, ihtär anam! – Açtı aazını uzatsın lafını, ama yırtışık babu, bezbollahi bilirdi, ani bu laf olur olsun hem uzun hem dä boşuna da bu beterä geçti sopasını kakarak hem o kalın sesinnän simarladı:

Yaklaşmayasınız bu içeri zerä babunun yanında katran kofası-osaat kiçinızı katrannarım!

Babu istemäzdi bilsin, ani burada adamın ürää küt-küt düüler, o bakardı işinä hem vardı taa ahti şaka da atmaa.

Geçti üç uzun saat, onnar Vaniyä yıldan uzun göründülär. O nesaydı, işliktä trakladırdı, ama kendi dä bilmäzdi, ne düzer. Olä! Taa tez vakıt geçsin deini. Bir dä zeetli dayanmanın bitkisi geldi. Çıktı bir karı içerdän: “Çocuk!” – dedi o yavaş. Vani işitti pek açık: “Çocuk” ta urulmuş gibi oldu, attı benizi. İlktän hiç bir laf bilä çıkarmazdı, sora başladı uzun bıyıklarını kıvratmaa. Taa biraz arası geçtiynän, kafası başladı işlemää, çaardı büük kızını:

Länka, - dedi ona, - git tä çaar gelsinnär bizä İlişku hem Todi eniştenneri. Kendi dä tokat aşırı teklif etti komuşularını Lambuyu hem Aleksiyi. Girdilär, nicä düşer butakım saatta maazaya. Çorbacı sevinmeliktän yaptı çep dipteki dolu fıçıya.

Bu fıçıyı o bildir kendi elindän düzdüydü. Taman şevk ettilär birär filcän çocuun saalı için – hop, etiştirdi, geldilär bacanakları ikisi dä, Todi hem İlişku. Onnar çaardılar Vaniyi dışarı da hızlandılar üstünä sansan bir büük zarar yapıştı. Zoruna yıktılar erä, sora komuşuları da

Aleksiyän Lambu duydular, ne isteer bacanaklar yapmaa, da onnar da çıktılar hızlı maazadan. Dördü başladılar çorbacıyı yukarı atmaa hem “Ura-a-a!” baarıp gülmää. Bu siiri bakardı hepsi komuşular hem sokaktan geçennär. Açan Vani kurtuldu şakacıların pançalarından, aldı şaraplan dolu çölmää dä başladı dökmää hepsinä tokada uuramışlara o turna gözü gibi şaraptan.

Çok türlü duvalar yaayırdılar hepsinin aazından: "Büük çocuk olsun!", "Allah kısmettän ayırmasın onu da, anaylan bobayı da!", "Saa olsun, saalıktan paalı yok!", "Etişelim saalıcaklan kumatriyasına hem düününä dä!", "Gözäl olsun, bobası gibi usta hem pelivan olsun!" (bu bitki duva karılardan kopardı) hem taa çok başka duvalar...

Ertesi pazar Vani Savastioglundun aulunda vardı taa da bir büük siir. Çorbacı durmuştu lafında. O istärdi anılsın oolunun duuduu günü. Harman aulu döşeliydi yarım arşın kalın samannan. Bütün küyün pelivannarı toplaşmışlar yarışmaa güreşmektä. Aulun dibindä bir salkım aacında baalıydı kıvrık boynuzlu koç, boynuzlarında da baalıydı bir korafılı peşkir hem bir biaz gölmek. – Bu işlär hazırıldılar baaşış için – kim üsteleycek güreştä. Yarışıcılara hem siircilerä şennik yapardı muzikacılar trubalarlan, kemençelärlän, düdüklärlän, kavallarlan hem daullarlan-hepsi onbir kişi. Aul içi innemä doluydu insannan. Üç adam biaz basmalardan kollarında baalı, yapardılar orta erdä alay. Pelivannar da biri-biri aardına çıkardılar samana. Avşamadan süründü güreş. Bitkidä çıktı alaya kendi çorbacı, publika, ani var bir laf, kaynardı. Hepsi başladılar avuç düümää. Güreştä Usta İvançu büük çalım hem kuvet gösterdi. O ensedi en bitki pelivanı da, angısının şçotunda vardı beş kişi urulmuş. Bu sayılırdı, ani Vani çıktı hepsindän üstün.

- Vaniyä baaşışları! – baarırdı siircilär, - Helal güreşti! Aferin!

- Koçu Savastioglundun omuzlarınaa verin! – birazı. Bitkidä ölä dä yaptılar, nirin! – baarırdı birazı. Bitkidä ölä dä yaptılar, nicä publika istedi. Çalgıcılar çalaardı güreş avası, pelivan da koçlan ensesindä iki kerä dolayladı alayı. Siircilar baarışırdılar hem hojma avuçlarını düvärdilär. Vani ortalıkta duruklandı, muzikacılar sustu, sesledi topluş büünkü pelivanı:

- Paalı musaafırlär! – dedi o, - Sizin istediinizi yaptık, şindi olur sööleyim, ani baaşşları kendimä alamaycam. Kayılmısınz onnarı verelim tä bu adama, ani benimnän bitkidä güreşti?

- Kayılız! – bir sestä cuvap etti insannar. Paçalıların Uliani (öleydi adı o güreşçinin) çıktı ortalaa.

- Buyur, - dedi Vani diştireräk koçu kendi omuzlarına Ulianın omuzlarına, - sana o yaraşêr hem kazandın da. Beş kişi güreştä erä urmaa diyl kolay. Beni ensäämedin, ama yok zararı. Bän şindi, olmalı, sevinmeliktän pek kızgınım.

- Muzikalar çalardılar sofra avası alayda da artık gezärdi Paçalıların Uliani. Bu pelivana da sıırcılar çok avuç düümesi baaşladılar – bu sayılırdı kayıllık, ani o diyl büün taa aşaa güreşçi Savastiogludan. Ulian bölä nicä var, koç ensesindä, peşkirlän hem gölmeklän baalı, yolladı evä Muzikacılar onu tokadadan geçirdilər, insannar da başladılar daalışmaa. Siir butakım bitti. İvan Savastioglu adanmış lafını tamamnaıydı. Bu beterä, bezbelli, uykusu da o avşam olduydu pek raat. Kalırdı saa-sem büütsün oolunu hem, nicä koydu nietinä, yapsın onu da baş usta.

* * *

Up-üülen zamanı. Bir çiftçi insanın içersi. Patlar üstündä papur hasırlar, erlerdä pol topraktan. Bu içerin erlerindä toz içindä yuvarlanırdı belindän sakat bir uşak. Bez-belliydi, ani uşaaık ıııranı hanidenkiydi. Onun acıları geçmiştılär, ama çocuk ayaa kalkmazdı. Kaç yıl oldu bu uşaa anası bolniņa kapularında gezdire! Alışmanınsaydı öbür ucu görünmüzdi baari. Şindi Paşı gelip şükür edärdi, ani baari baarmêêr acılardan, da onun var kolayı işä gitsin, kazansın bir parça ekmek öbür üüsüzlerä. Edi uşaklan Paşı kaldı dul da tä artık dokuz yıl ölä yaşêr. Bu en küçüe uşaa – Miti, kariyı heptän bıktırdıydı.

- Baari geinmedi d  zeetl mesini kendini d , bizi d , - aklınca butakım d ş n rdi uşaan anası. Sora kendi d  korkardı bu prost fikirlerd n hem d  g nahtan. Paşı onbeş yıl bekledi ocuu olsun. Gelirmiydi onun aklına ozaman, ani bu paalı cana o beter  edecek? Falcıyka ona bu işleri s ol ydi, t k r p  z n  d  kuvac ydi. Ama t  ne g nn r geldi! Adamı saakan gelip Paşıka bilm zdi, ne o zor, bu dokuz yılın iind  s  zorlar onu yaptıydılar sert hem fena: ani evel yoktu bir hayvana da urduu, şindi kendi uşaklarını fişkannan d v rdi, kızları iş  koulardı. Onnar da, zavalılar, kendileri savaşırdılar yardım etsinn r analarına. Ama kız hep kız. İksi Lena hem Oli onsekizi doldurur-doldurmaz kaçak gittil r d  kurtuldular. Paşıyi taa da çok bıktırmaa başladı bu en k  , Miti. Karıyı şindi b k korku basardı: sanırdı, ani birin-ikin kızlar hepsi evlenecekl r, ama o kendisi iht rlıkta yalnızça kalac k d nm   bu kusurluylan  l nc ...

Kaç ker  gelirdi işt n Mitiyi bulurdu erd , yuvarlanarak gezmiş ierlerini herersini. Duvarlar, kapular, erl r-salt alaca dolu. K m r paracınnan, yaki bir sivri ivicikl n, yada kim r ker  el  geçirip bir parça tebeşir, bilaştırdı hererciklerini. Mamusu saklardı bu uşaktan herbir işi, neil n vardı nic  çizip alacalamaa. Ama ertesini g n  enid n bulurdu erleri risimni hem duvarları da çizili. Zavalı karını bişey g r nm zdi g z n , bakmazdı, ani sakat, basardı fişkanı...

- Dangalak, - d rdi Mitic  , - yok aalemin uşakları gibi uz durasın. Ne kanara ann ersin bu izmekt n? Taa bir ker  tutarsam, yollaycam dilenm  , baari g rmeyim... Miti pek saburluydu, fişkan haşlardı  l  da taa pek alişilmadık ıdırannarını, ama o baarmazdı, sade g zezlerind n tolu gibi yaşlar kendileri akardılar. Paşının ortaca kızazdı, Nadika aalayrak kurtarırdı Mitiyi mamusunun elind n.

- Mamu, mamucuk, dur! Urma Mitiy , ur taa ii bana, nekadar isteersin, ama onu brak. O, zavalı, etmeer mi, nekadar zeetli?

Paşı işittiydi bu lafları bir parça uşaktan, kaırardı elind n fişkanı. Kuvedi kesilirdi, d şardı  z  koyunu hayatta yastık  st n  da aalardı, aalardı... Taa gen  Nadi gelmeyinc  da kaldırmayınca onu yastıktan.

- Uslan, mamu ne fayda aalamaktan? T , b n sana yardım edec m, buyur bana, ne iş l zım yapmaa.

Paşının bu kızaaזı pek cana yakın bir uşaktı, bobasına benz rdi. Lafları da, bakışı da sansan pak Vaniydi, tıpkısı onun kafasını koparmış... Zeetli karınıp aklına gelirdi adamı: "B nim baş usta!", "Oolum da usta oolac k!" Sansan g zlerinin  n nd  uçardı o g n, açan bu ocucaa, Miti, d ney  geldi. Ne kismetli hem ne kismetsiz g neş! O luhsaydı, ierd  patta yatırdı. Açan Penerey  attıydı g z n  peydalandıydı yukarı adamı." Ne olsun bu?" Uduydu g zlerini yumuruklarınnan: "Beki bana g r nm   başladı, beki b n diyelim kendimd ?" Baktıydı taa isl : gen  yukardan aşaa d şer... Bir aşaa, bir yukarı. Aulda baarış, g l ş...

- Sora Peni babu s  lediysi:

- İlişkuylan Todi at rlar bacanaanı yukarı, ocuu var deyn .

Paşının başlardı kafası acımaa, ist rdi gen  başlasın aalamaa, ama etecek, nekadar o yaş d kt yd , şindi aklına getirmekl rl n uslandırdı kendini". T , taa bir g n, ani yoktu nasıl silinsin aklından: Pazar g n , harman aulunda g reş... Vani kolan sırtında alayada gezer... E sora ne? Sora gen  unudulmayc k iş – cenk! İnsan iicil r, Gitler hem Antonesku... T  kimn r bozdu yaşamayı", - sayıklardı Paşi. – Uslu d nneyi ateş iin  attılar. Yansın diri kendi, kim onu enid n ekettirm  

eltenecek!Dili kurusun hem gözleri fırlasın, kim enidän cengi kızıştıрмаa istee! – betfa betfa üstünä basardı karı, angısını kahırlar hem zorlar may-may düşürmüştürlär mezar boyuna.

Taman küçücük Miti yaşını doldurduydu, açan aula üüştü candarlar, on kişi taman tüfeklärlän. Çaarlılar odamını, Vanii, işliktän da başladılar sormaa:

- Şindi cenk gider, var mı haberin?

- İşiderim gidärmış, - yaltımına gitti Vani, savaşarak kavga kaldırmasin. O başka türlü istärdi lafetsin bu gözündän çıkık hırsızlarlan, ama şindi diydi eri. Tabietçikleri dä buuraların öleydi: sade bakardılar, kimä ilişmää.

- İşidersin, sersem maymun, ama evdä yuvalanêrsın, aalem dä kan döksün, - baardı candarların biri. Obürlär da nicä hor türkü çalmaa çekeder, ölä birdän giriştilär süümää: kruçile, dumnezeule, biserika, paştile... hem taa ötää dooru kırk türlü mêtîlär.

Vani dä diydi o korkak bölüündän, gördüynän, ani bunnar süümäklän çekettirdilär, bakmadı, ani onnar on kişi tüfeklärlän, kendi dä çevirdi kürkü tersinä:

- Benim aulumda, - cevap etti kesenkes çorbacı, - süümää olmaz. Tä uşaklar işider, bu bir, ikinci dä – kimin var zeedä kanı hem yok başka işi, ko döksün onu cenktä. Kim cengi çekettirdi o da düüşsün. Benim kimseyä zararım yok. Var bir içer dolusu uşam, bakêrım onnarı.

- A-ha, sän taa da padişaha karşı söölërsin, eşek! – Hızlandı candarların şefi Vaninin üstünä, yumuruunu burnusunun önündä gezdirek.

Vani üfkedän bilmäzdi napsın, benizi sarardıydı, yumurukları hem dişleri sıkılıydılar. Hazırdı, öbürlär “gık” deincä, şefi yas-püs etsin, ama dayandı da sade sordu:

- Ne bän söledim sizin padişahınıza karşı?

- Hayvan, bizim padişah senin dä padişahın, boule! Bilmeer, ne karşı söylemiş. Yapêr kendini "Mortın popuşoy"... Padişah çekettirdi cengi furerlän bilä, - başladı şef soka-soka annatmaa bu kalın kafalıya", - bizi seninnän bolşeviklerdän kurtarmaa deyni, prostule!

- Bizä dä sordular mı bu "sarp" işi çekettireceykana? – sordu zevkleneräk, domnu şefa bu "annamaz kalın kafalı".

- Domnule şef, bu diyl ahmak, bu kara sıır bolşevik! – baardı iki candar birdän, savaşarak büyük köpää önündä üzlücä çıkmaa. Onnar hızlandılar Vaninin üstünä, ama o direk gibi durardı hiç ne gözünü kıptı, ne dä bir adım geeri yaptı.

- Yazın proçes! – izin etti şef dişleri arasından, yalabıdarak kuduz gözlerini.

Yazdılar, çizdilär dä dedilär, yarına hazırlasın torbasını. Yollaycêklar onu padişahın adından konçentrareyä.

- Gitmeycäm, - dedi ayın-açık Vanii hepsinin üzündä. Benim var edi uşaaam, onnarı kim bakacêk?

- Gidecän! – Baardı bir öküz sesindä şef hem sıbıttı Savastiogunun gözlerinä bir eşil kiat. – Yarına gelecez, hazır bulalım!

Bu laftan sora hepsi candarlar çıktılar auldan. Vaninin ürää heptän kırıldı. Paşika başladı aalamaa hem adamına akıl vermää.

- Bän deycäm, Vane, gidäsin. Git, işleycän bir ay-iki sora beki düzelcek ortalık ta genä gelirsın, saa-sem uşaklarına kauşursun. Bu zulum duşmannar var nasıl sana bir zarar yapsınnar, - deardı karı.

- Gitmeycäm, - genä dedi Vani, neçin ki onnar almêêrlar sıradan, insin ayırêrlar. Açan gidecek primarin güvesi hem notarin hısımnarı, ozaman bän dä lafsız gidecäm...

Bu fikirlän Vani yattı dinnenmäa, torbasını hazırlamadı, ama uyku onu tutmazdı, yuvarlandı döşendä may sabaadan. Ertesi günü, ölä ekmekek iimindä, köpää saldırardı iki candar. Gelmiştilär almaa Vanıyı konçentrareyâ. Savastioğlu çıktı üfkeli dä dedi onnara, taa tez sauşsunnar.

Zulumnar gördülär, ani iiliklän alamaycêklar Vanıyı: biri hızlandı tutmaa onu kolundan. Ama Vani hazırđı bu işâ. Kendi eski güreşçi, o saat serpti candarı erâ. Bu arada öbürü, ne kuvedi varsa, geeridän çaktı Vanıyâ bir şamar, angısı doldurdu üfkâ papurkasını aazından.

- Ah, sän ölä mi? – dedi o dişlerini gıncırdadarak. – Başladınız unutmaa, ani bizdä şamar paalı çıkêr!... Çemrek, Usta İvançu, sekundanın içindä yoldu, erdä serpili candarın tüfeeni da hiç ikilâmedään, ateşetti!

- Na sana! – süzdü Vani dişleri arasından, - üüren şamarlan urmaa, - candar biçilmiş gibi düştü erâ ölü.

Döndü Vani çeketmişkän, öbürünü da asıllasın, ama o etiştirmişti kalkmaa da artık nicâ bir köpek aulu atlardı: ateşetti onun da aardına, ama-boşuna... O, doldu paçalarlan, süpürdü posta.

Savastioğlu kendi dä üfkedän hem dalgalı duygulardan bimbiaz olmuştu. Tüfek ilindä girdi içeri: uşakları aalardılar, karısı korkudan hayırsız olmuştu. Boba uslandırdı hepsini.

- Canavardı kolverdiynän dadansın sürüyâ, - dedi o, - birtaan hepsini koyunnarı taşırmiş. Hırsızlara yok neçin baş iilitmäâ. Bän adamım, ama diyelim onnarın oyuncaa. – Öptü

İvançu uşaklarını karısını, dedi korkmasınlar. – Kendim bän sauşacam evdän birkaç vakıda. Bu gelmä “çorbacıların” belli, ani tepeleri delik. Çok vakıda diyl onnar bizdä. Tezdä rus gelecek...

***

Bu işlär delirttilär postu hem Bukureştä da kalkmıştı poträ. Küyä başladı gelmää Prutun ötäyanından “yardım”. Vaniyi aarardılar delik-delik. Ertesi günü yazdılar, ne var aulda hem içerlerdä. Aarardılar Vaniyi tavannarda hem samannırlarda, otluklar içindä. Tutup kapadılar hem yolladılar konçentrareyä hepsini “şüpelileri”, sayılêr, kimi duyardılar, ani azetmeer faşızmadan.

İki aftadan sora, sansan biraz oortalık sus olduydu, bir dä işidildi, ani Kumluk baalarında candarlar sarmış bir eski bordeyi da Vani Savastiogluyu tutmaa savaşırgan, urmuşlar kurşuna. Taa işidildi, ani Vani iyliynnän – kolayınnan verilmemiş, tüfeklän elindä karşı koymuş. Taa iki candar öldürmüş hem şefi da kolaylamış, angısı şindi bolniçada kannan buuşurmuş...

Butakım, gelin Paşi kaldı dul edi uşaklan. Duşmannarın kurşunu Vaniyi öldürdü, Paşinin dä can erindä yara yaptı, edi dä uşak üsüz braktı. Ama raametli Vaninin bir lafi doru çıktı: tezlää front etişti Moldavieyä, kalmadı tarafımızda bir faşist bilä. Hepsi duşmannar kabullettilär kabaatlarına görä ceza. Sade Paşiyä pek zordu kalabalıı bakmaa bu bozgunculuk cenk vakıtlarında, yoklukta.

Bundan başka zeetli karının başına geldi ydi taa bir görünmüz bela. Boşuna laf kalmamış: “İplik incä erdän koparmış”. Dört yaşında biricik çocucaa, Miticik, uşaklarlan oynarkan, düştü bir derin kuyu içinä da kırdı belini iki erdän... Bu mu etişmäzdi Paşiyä?...

Yoktu ne yapmaa, bu zarardı da gaarip ana atardı cengin

üzerinä. Saa olaydı uşakların bobası, kalmaycêydi onnar yalnız, olmaycêydi zarar. Cenk... – başı cendemä! O her kezä getirdi işidilmedik hem görölmedik zorlar, herbir içerdä vardı birär aalayış.

Paşi sıkıp dişlerini dä savaşırdı ensemää zorları. Saa olsun rus soldatları, aldılar Miticii kırık bellän kendi asker bolnişalarına. Orada uşak iki ay gipsada yattı. Sora geldi evä. Asker bolnişası gitti ileri frondun aardına. Uşak kalmıştı zabun payak gibicä. Braktı soldatlar yılaç hem dedilär islä doyumaa onu, ama evdä etişmäzdi imelik... Taa biraz ortalık doorulduynan geldi küyä doktorlar, onnar yolladılar Mitiyi sanatorieyä iki yıla. Da tä şindi evdä duvarları çizip yazdırdı, erleri alacaları... Paşiyä zorlar artık pek aar gelirdilär. Sanırdı, kalksa adamı mezardan, o kendi dä enidän duvacêk, genä olacêk niceydi ileri bir gözäl hem milayım karı. Buncak yıl artık olduydu, o taa uşaklarlan bir kerä oturup gülüp sevinmediydi bişeyä. Yaşamak insanın üreeni taş gibi yapmıştı.

Aftalar, günnär hem yıllar geçip gidärdilär sansan hiç gelmemişlär hem hiç gitmemişlär. Miti azbuçuk ayaklandıydı da başladı makaklarlan gezmää. Şkolanın direktoru gördü uşaa da dedi:

- Çocucak sakat, ama şansora on yaşını doldurêr, kolver sürüneräk gelsin şkolaya. Gel-git vakit, o kuvetlän bakınmaycêk, ama kiat bildiynän, yazmaklan kazanır kendinä bir parça ekmek.

Başladı Miti gitmää şkolaya, pek beendi ürenmeyi. Pionerlär onu koltuundan tutup götürdülär şkolaya sabaylan, üülendän sora da getirdilär evä. Tezlää eni üredici Dmitriy Savastioğlu, gösterdi kendini, ani o yazmaklan okumaktan kaarä, pek sever resim etmää hem bu işi ölä becerer, sansan onu birisi maasuz

üretmiş resimnesin. İkinci klasta artık hazırlardı stengazetaları diyl sade kendi klasına deyni, ama bütün şkolaya da. Taa sora Miti oldu şkolanın baş resimcisi. Belliydi, eni uşakta var büyük vergi...

***

Geçtiydi irmi yıl, nezamandan çıktı ürenmāk uurunnan Vulkaneştān Usta İvançunun kusurlu oolu. Çok su aktı ozamandan beeri Kagul deresindān, ani Vulkaneşt küysünün orta erindān geçer, çok hızlandı ileri bizim Sovet Vatanmız...

Bān girdim Vulkaneşt rayonun Kultura evinā, görmāā büünkü Moldaviyanın üüsek resimcilik iskustvosunu, ani siirā çıkarımıştı burada. Büyük sölāmeyim, ama yanılmaycam, dārsim ki, vardı ne görmāā.

Zallar doluydu insannan. Bān ilerledim bir duvara, angısının önündā vulkaneştlār çok duruklanırdılar. Duvarın yukarsında yazılıydı kartinaların teması: "Bucaklılar kommünizma yolunda..." Bu duvarda vardı bir irmi yaratmak, hepsi dā, istār-istemāz, gözünü tutardılar. Kimi sırcılar tanıdılar duvarda kendilerini. Benim bakışımı durguttu bir bez, angısında boyalar okadar uügün erleşmiştilār, ki dārdilār duruklan. Bu kartinanın adıydı "Anam". Büyük duygu uyandırardı o. Karının üzü, elleri, gözleri sansan annadırdılar bir uzun meraklı poēma. Belliydi, ani kartinada insana yaşamak diylmiş feslen kokusu. Taman geçeceydim ötāā siiretmāā başka kartinaları, birdā, yaklaştı bu "Anam" kartinayı görmāā bir babu. O geldi bastonuna dayanarak. Üstü giimniydi kırnak, ama eski gagauz modasında. Yaklaştıyna koydu gözlüklerini. Bān braktım kalan vistavkayı da bakardım babuya. Neçinsā, bir fasıl göründü bana bu insanın duruşu. O bir çekindi geeri, bir genā yaklaştı, sora baktı yukarı, ne yazılı hepsi kartinaların üstündā, sora yoruldu da oturdu bir

alçak divancık üstünä, bu önümüzdä kartinadan göz almazdı. Bir çala, denedim, ihtärin benizi diyşildi, sora çıkardı cebindän basmasını da başladı silmää yaşlarını, taa sora o artık seslän aalardı...

- Bän dayanamadım da sordum:

- Ne, babu, zorunuz mu oldu?

- Yok zorum, çocuum, - bir nedän sora cuvap etti insan.

- Neçin aalêrsınız?

- Yok nasıl aalamayım, uşaaam, aalêêrım hem sevinmektän, hem zorları aklıma getirmektän. Benim vardı biricik oolum, kusurluydu, kimsey umutetmäzdi, ani o saa olacêk. Şindi alıştı, hiç demeycän, ani nezamansa kusuru varmış. Bu duvarda katinalar hepsi onun yarattıkları.

Büünkü gündä Miti anılmış hudojnik. Baktım taa kuşku önümüzdä kartinaya, altında gücülä, belli-belersiz mor bukvalarlan yazılı D. Savastioglu....

Babu genä sildi basmasınnan yaşlarını da annattı tä bunnarı, nelär okudunuz...

95-8